

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Andres Tiik

**TERRORISM:
OLEMUS, DEFINITSIOON JA ARENGUD**

Lõputöö

Juhendaja:
Maiko Martsik, MA

Tallinn 2013

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: mai 2013. a
Töö pealkiri: Terrorism: olemus, definitsioon ja arengud	
Töö pealkiri inglise keeles: Terrorism: Nature, Definition and Trends	
Töö autor: Andres Tiik	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
Allkiri:	
<p>Teema valik on ajendatud viimaste aastakümnete vältel eriti teravalt globaalsele tasandile tõusnud terrorismist, mis on viis oma eesmärkide elluviimiseks erinevate usuliste- ja poliitiliste rühmituste poolt. Viimase paari dekaadi jooksul on eskaleerunud terrorismi kui globaalse probleemi käsitus ning terrorismivastane võitlus on paljudes maailma riikides seatud esikohale.</p> <p>Töö koosneb 43 leheküljest ning on jaotatud kolme peatükki ning töös on üks lisa. Töö kirjutamisel kasutati 38 allikat.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on analüüsida terrorismi olemust ja tulevikutrende ning võimalikke siseriiklikke ohtusid. Eesmärgi täitmiseks on sõnastatud järgmised uurimisülesanded:</p> <ul style="list-style-type: none">– uurida ja analüüsida teemakohast kirjandust, normatiivakte ja publikatsioone;– anda ülevaade terrorismiohtudest ja -allikatest Eestist ning terroristlike jõudude mõjust siseriiklikule kui ka globaalsele julgeolekule;– viia läbi intervjuud sisejulgeoleku- ja terrorismieksperptidega ning analüüsida saadud tulemusi. <p>Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks viis autor 2013. aasta alguses läbi intervjuud kaheksa valdkonna eksperdiga.</p> <p>Töö kokkuvõttes esitab autor järgmised ettepanekud terrorismivastase võitluse tõhustamiseks:</p> <p>rahvusvahemuste kaasamine kohalikku debatti ning vähemuste mõistlike huvidega arvestamine; riskigruppide juurpõhjuste elimineerimine; rahvusvahelise koostöövõrgustiku jätkuv arendamine; valdkonda reguleerivate normatiivaktide ajakohastamine; kontrolli tõhustamine terrorismi finantseerimise üle.</p>	
Võtmesõnad: terrorism, terrorismi olemus, terrorismi definitsioon, terrorismi arengud, terrorismioht Eestis	
Võõrkeelsed võtmesõnad: nature of terrorism, definition of terrorism, trends of terrorism, threat of terrorism in Estonia	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia politsei- ja piirivalvekolledži raamatukogu	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Maiko Martsik	Allkiri:

TÖÖS KASUTATUD LÜHENDID

a	– aasta
AQAP	– Al-Qaeda in the Arabian Peninsula (Araabia poolsaare al-Qaeda)
EL	– Euroopa Liit
ETA	– Euskadi Ta Askatasuna (Baskide Kodumaa ja Vabadus)
Europol	– European Police Office (Euroopa Politseiamet)
FARC	– Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (Kolumbia Revolutsioonilised Relvajõud)
FBI	– Federal Bureau of Investigation (Föderaalne Juurdlubüroo)
IRA	– Irish Republican Army (Iiri Vabariiklik Armeed)
KAPO	– Kaitsepolitseiamet
KarS	– Karistusseadustik
Lehi	– Lohamei Herut Israel (Iisraeli vabadusvõitlejad)
MENA	– Middle East and North Africa (Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika)
NATO	– North Atlantic Treaty Organization (Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon)
PLO	– The Palestine Liberation Organization (Palestiina Vabastusorganisatsioon)
PFLP	– Popular Front for the Liberation of Palestine (Palestiina Vabastamise Rahvarinne)
PFLP-GC	– Popular Front for the Liberation of Palestine – General Command (Palestiina Vabastamise Rahvarinde Keskväejuhatuse)
START	– Study of Terrorism and Responses to Terrorism (Terrorismi uuringute keskus Marylandi ülikoolis)
USA	– United States of America (Ameerika Ühendriigid)
USS	– United States Ship (Ühendriikide laevastiku alus)
ÜRO	– Ühinenud Rahvaste Organisatsioon
VV	– Vabariigi Valitsus

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON.....	2
TÖÖS KASUTATUD LÜHENDID	3
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
1. TERRORISMI OLEMUS JA ARENGUD.....	7
1.1. Terrorismi olemus	7
1.1.1. Ajalooline taust.....	7
1.1.2. Terrorismi põhjused.....	9
1.1.3. Terrorismi eesmärgid.....	12
1.1.4. Terroristlikud organisatsioonid.....	14
1.2. Terrorismi trendid	19
2. TERRORISMI DEFINITSIOONID	23
2.1. Defineerimise püüdlused.....	23
2.2. Erinevad võimalikud definitsioonid.....	25
2.3. Terrorismi määratlemine Eestis	29
3. JULGEOLEKUEKSPERTIDE ARVAMUSED	32
3.1. Uurimuse metoodika	32
3.2. Uuringu tulemused	32
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY.....	41
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	42
LISA	45

SISSEJUHATUS

Antud teema valik on ajendatud viimaste aastakümnete vältel eriti teravalt globaalsele tasandile tõusnud terrorismist, mis on viis oma eesmärkide elluviimiseks erinevate usuliste- ja poliitiliste rühmituste poolt. Viimase paari dekaadi jooksul on eskaleerunud terrorismi kui globaalse probleemi käsitus ning terrorismivastane võitlus on paljudes maailma riikides seatud esikohale.

Hoolimata sellest, et terrorism, kui nähtus on juba eksisteerinud maailmas paar tuhat aastat, ei ole siiani suudetud määratleda ühtset terrorismi olemust ja läbi selle ka definitsiooni, mis üheselt annaks meile pildi sellest, mis terrorism on. Kahtlemata on üheks põhjuseks ka asjaolu, et terrorism on erinev sõltuvalt sellest kultuurist ja keskkonnast, kust ta pärineb. Väga raske on eristada terrorismi vabadusvõitlusest. See on praktiliselt võimatu, kuna need, kelle vastu võideldakse, ei tunnista seda võitlust iialgi terrorismiks. Ajani, kuni suudetakse kokku leppida terrorismi ühtses määratluses ja arusaamises, jäävad jõupingutused selle vaoshoidmiseks ebaühtlaseks ja ebatõhusaks. Hoolimata asjaolust, et Eesti Vabariik on siiani olnud terrorirünnakutest puutumata, tuleb konstateerida, et osalus rahvusvahelises terrorismivastases sõjas on oluliseks indikaatoriks terroristlikele organisatsioonidele asetamaks ka Eestit vaenlaste nimekirja.

Tulenevalt eeltoodust on autor arvamisel, et sisejulgeoleku tagamiseks peame regulaarselt tegelema terrorismi olemuse uurimise ja analüüsiga, et seeläbi prognoosida võimalikke terrorismi trende. Käesolev töö annab ajakohast teavet terrorismi arengute kohta, mille abil on julgeolekuasutustel võimalik reageerida üha uuenevatele väljakutsetele, milledega riik terrorismivastases võitluses silmitsi seisab. Töös kajastatav info on kasuks õiguskaitseorganitele terrorismi ennetamise strateegiate väljatöötamisel ning loodetavasti ka siseriiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil kasutatavate terrorismivastase võitluse taktikate rakendamisel.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida terrorismi olemust ja tulevikutrende ning võimalikke siseriiklikke ohtusid.

Eesmärgist lähtuvalt on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- Millised on terrorismi olemus, põhjused ja eesmärgid ning arengud lähitulevikus?
- Mis põhjustel ei ole rahvusvahelist ühtset terrorismi definitsiooni ning kuidas määratletakse terrorismi Eestis?
- Kui suur on terrorismioht Eestis, millised on ohu allikad ja milliseid meetodeid tuleks rakendada terrorismivastase võitluse tõhustamiseks nii siseriiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil?

Autor sõnastas eesmärgi täitmiseks järgmised uurimisülesanded:

- uurida ja analüüsida teemakohast kirjandust, normatiivakte ja publikatsioone;
- anda ülevaade terrorismiohtudest ja –allikatest Eestist ning terroristlike jõudude mõjust siseriiklikule kui ka globaalsele julgeolekule;
- viia läbi intervjuud sisejulgeoleku- ja terrorismiekspertidega ning analüüsida saadud tulemusi.

Uurimismeetoditena kasutatakse kirjandusallikate analüüsi, andmaks ülevaade terrorismi olemusest, trendidest ja ühtse rahvusvahelise määratluse problemaatikast. Teoreetilises osas kasutatud materjalide põhjal on koostatud struktureeritud intervjuu, et leida vastus püstitatud uurimisküsimustele, mis on jaotatud kahte gruppi: esimene käsitleb terrorismi Eesti- ja teine rahvusvahelises kontekstis.

Töö on jagatud kolme peatükki. Esimeses peatükis uuritakse terrorismi olemust analüüsides nähtuse ajaloolist tausta. Terrorismi olemuse paremaks mõistmiseks vaadeldakse mõningaid terroristlike organisatsioone, mis autori arvates on enim mõjutanud maailma ajalugu ning tõenäoliselt mõjutavad ka lähitulevikku. Lisaks käsitletakse võimalikke terrorismi kui ka selle vastase võitluse arenguid lähitulevikus. Teises peatükis vaadeldakse mitmeid asjaolusid, millede tõttu pole terrorismi ühtse definitsiooni aeganõudvad otsingud seni erilisi tulemusi andnud. Kolmandas peatükis kirjeldatakse kasutatud uurimismeetodit ja keskendutakse uurimisküsimuste esitamisele, samuti analüüsitakse uurimise tulemusi ning esitatakse nende põhjal järeldused.

1. TERRORISMI OLEMUS JA ARENGUD

Alati leidub inimesi, kes on rahulolematud oma valitsuse poliitikaga. Poliitiline repressioon, kas kujutletav või tegelik, viib frustratsiooni, raevu ja vahel ka tegudeni. See tõdemus on kehtinud sajandeid ja tõenäoliselt kehtib seni, kuni inimesed üritavad koos eksisteerida. Vaba ja demokraatlik riigivõim peab kaitsma kõiki osapooli, nii riigivõimuga ühel kui eri meelel olevaid. Kui on olemas kõrgem eetiline tasand, siis peab valitsus püüdma seda leida. Kui mingi poliitiline kildkond pole nõus valitsuse poliitikaga ja korraldab vastupanu, mis muutub üha vägivaldsemaks, siis millisel hetkel saavad teisitimõttelejaist nende tegude tõttu terroristid? Millistele süsteemidele omistatakse nimetus "terroristlik", näib lõpuks sõltuvat sellest, kes loeb või kirjutab ajalugu. (Holms jt. 2002: 16-17)

1.1. Terrorismi olemus

1.1.1. Ajalooline taust

Kuigi 11. septembri 2001. a sündmused olid terrorismivastase rahvusvahelise koostöö suureks stimuleerijaks, kujutab terrorism endast probleemi, millega maailma on silmitsi seisnud juba ammu. Kui terrorismi vaadelda lihtsalt ebaseadusliku poliitilise vägivallana, siis võib väita, et terrorism on niisama vana kui poliitika ja Abeli tapmine Kaini poolt oli esimene terroristlik akt. Terrori mõistet, mis ladina keeles tähendab hirmu, on teadaolevalt kasutatud esimest korda aastal 105 enne Kristust, kui kimbri hõim terroriseeris Roomat. Ajalugu kubiseb näidetest, mida tagasivaatavalt võiks vaadelda kui terrorismi. Peasjalikult on need valitsejate või muude võimukandjate tapmised sooviga muuta riikide poliitikat või upitada võimule mõni meelepärased valitseja. (Nutt 2009)

Selle sõna praeguses tähenduses loetakse esimesteks terroristideks *sicarii* nime all tegutsenud juute, kes võitlesid esimesel sajandil roomlaste ülemvõimu vastu Palestiinas (Laqueur 1987). Prantsuse revolutsiooni ajal, aastal 1793, ütles Jakobiinide liider Maximilien Robespierre, et terror ei ole midagi muud kui õiglus, rangus, viivitamatus ja jäikus (Nunberg 2001). Jaanuaris 1858 viskas Itaalia patrioot Felice Orsini kolm pommi püüdes mõrvata Prantsuse keisrit Napoleon III. Teatavasti pääses keiser rünnakust eluga, kuid atentaadikatsede tagajärjel hukkus siiski kaheksa ja sai vigastada 142 inimest.

Nimetatud intsident andis inspiratsiooni varajaste Vene terroristlike grupeeringute arenguks. Terroristiks nimetas ennast ka näiteks Sergey Nychayev (*Сергей Нечайев*), kes moodustas 1869 a Vene terrorirühmituse „Rahvuslik vägivald“ (*Народная расправа*).

Alates XX sajandi keskpaigast hakkas terrorism muutuma rohkem rahvuslikuks vabadusvõitluseks kui radikaalsete grupeeringute tegevuseks ja sõna hakkas laiahaardelisemalt omandama negatiivset värvingut. Üks viimaseid grupeeringuid, kes kirjeldas ennast terroristidena, oli sionistlik organisatsioon nimega „Lehi“, kes 1946 a, kui Palestiina oli veel Briti mandaadi all, tapsid 91 inimest (neist 28 britid), õhates pommi King Davidi hotellis Jeruusalemmas. Enamik kolmanda maailma liikumisi, mis kasutasid oma eesmärkide saavutamiseks poliitilist vägivalda, eelistasid XX sajandi viiekümnendatel ja kuuekümnendatel aastatel termineid nagu vabadusvõitlejad, sissid või mujahideenid. (Nunberg 2001)

Ajalooliselt on terroristid valinud oma sihtmärkideks sümboolseid sihtmärke. Varasematel aastatel tahtsid terroristid regiooni või riigi valitsust ja/või tsiviilelanikkonda oma sõnumi edastamise eesmärgil pigem hirmutada, ilma, et põhjustaksid inimkaotusi või suurt vigastatute hulka. Põhjuseks võib eeldada, et kardeti kaotada elanikkonna poolehoidu. Selliste rühmituste hulka kuulub näiteks IRA ning nende rünnakud Iirimaa ja Ühendkuningriigis. Enne pommiplahvatust helistas IRA sageli politseisse ja teatas, kus lõhkekeha asub või plahvatus toimub. Nii võisid nad minimaliseerida hukkunute ja/või vigastatute arvu. IRA tahtis edastada sõnumit, et nad võivad igal ajal rünnata, kui vaid tahavad. XX sajandi kuue- ja seitsmekümnendatel korraldasid USA-s sisemaised terroristid sümboolseid rünnakuid sõjaväe- ja valitsusobjektide vastu, väljendades sellega rahulolematust sõjategevuse kohta Vietnamis. Paigaldati mitu lõhkekeha ka USA Kapitooliumi ja Pentagoni, mis aga lõhati ajal, mil hoones kedagi ei viibinud, vältimaks vigastatute suurt hulka.

Tänapäevast terrorismi ilmestab üha enam XX sajandi teisel poolel esile kerkinud taktika, kus juhuslik vägivald on suunatud „valimatute objektide“ vastu. Terroristid on üha enam rünnanud objekte ja inimesi, millel ega kellel ei ole otsest seost vastavatele terroristidele pahameelt põhjustavate asjaoludega, nt teatrikülastajate pantvangistamist Moskvastšetšeeni terroristide poolt. Selline juhuslik vägivald tekitab kõige tõsisemaid eetilisi küsimusi. Isegi kui hüpoteetiliselt nõustuda väidetega, et rõhuva või okupeeriva režiimi

ametlik esindaja ei ole tsiviilisik selle parimas tähenduses ja seetõttu võib teda rünnata ning türanni mõrvamine ei ole tegelikult julm kuritegu, vaid pigem heategu ühiskonnale tervikuna, siis on võimatu leida mis tahes õigustust tavaliste tsiviilisikute vastu suunatud rünnakutele. (Värk 2011)

1.1.2. Terrorismi põhjused

Terroristid tegutsevad muuhulgas edukalt seal, kus levib korrupsioon. Seda on selgelt näha näiteks Venemaal ja Tšetšeenias. Nii nagu muutub rahvusvaheline kui ka regionaalne keskkond, täpsemalt riikide poliitika, üleilmsed ja regionaalsed jõujooned, ühiskondade ja nende majanduste heaolu, muutub ka terrorism. Eksisteerib seaduslike ja ebaseaduslike kaupade globaalne turg, nõrgad ja ebastabiilsed valitsused koos muutlike poliitiliste ja majanduslike tingimustega soodustavad korrupsiooni. Mõjub ka piiride poorsus, kasvav immigrantide arv ja heterogeensus neis riikides, kus sellega ei ole harjutud toime tulema. Lõuna-Ameerika ja Afganistani terroristid tegutsevad aktiivselt uimastiäri. Mitmetes riikides eksisteerivad majanduslikud surved ja ulatuslikud rahvuste vahelised lahkkelid.

Terrorismi põhjused on olemuselt lihtsakoelised nagu ka sissisõdadel või õigupoolest sõdadel üldse. Soov kas kogu maailma või vähemalt osa sellest ümber korraldada käepäraste vahenditega on terrorismi liikumapanev jõud. Pahatihti on selle taga riigid, kes on terroristlike rühmituste tekkimist nii mõnigi kord soodustanud, et neid enda huvides kasutada. Kuid terrorism on raskesti ohjeldatav ja kipub oma loojate vastu pöörduma. See omakorda võimendab riikide poolt vabaduse piiramist ning riikliku terrori rakendamist. (Nutt 2004)

Võrreldes tavalist kurjategijat, kelle peamiseks ajenditeks on harilikult raha ja ahnus, terroristiga, keda motiveerib ideoloogiline, rahvuslik või usuline ind, võib nentida, et terroristi näol on tegu oluliselt meelevindlama vastasega. Oma lõppeesmärkide saavutamiseks vajaliku finantsõimekuse loomisel ollakse küll valmis tegelema ka traditsioonilise kuritegevusega – uimastiäri, röövimid, kaubanduspiraatus jne.

Peaaegu iga nn tavakurjategija püüab ka vältida õiguskaitsetöötajaid, see väide ei pruugi aga kehtida terroristi kohta. Näiteid selle kohta võime leida Iraagis ja Afganistanis aset leidnud sündmustest, kus mitmel korral oli sihtmärkideks just kohalik politsei või koalitsiooniväed. Sellised rünnakud kannavad endas väga olulist sõnumit: kui õiguskaitse-

või julgeolekuasutused ei suuda kaitsta ennast, ei suuda nad kaitsta ka elanikkonda. Võimetus sellist tegevust ära hoida nõrgendab elanikkonna usaldust õiguskaitseasutuste vastu ning terroristlik tegevus võib seeläbi tugevneda.

Üks kaalukamaid terrorismi globaalse leviku põhjuseid on ka asjaolu, et tegu on odava sõjapidamisviisiga, samas eeldab selle vastu võitlevatelt riikidelt suurt ressursside paigutust nimetatud valdkonda.

Terrorismi ilmnemise indikaatoritena saab kokkuvõtlikult loetleda:

- muutused globaalses poliitikas, ühiskondlikes ja majanduslikes tingimustes;
- seaduslike ja ebaseaduslike kaupade globaalne turg;
- nõrk või ebastabiilne valitsus, muutlikud poliitilised ja majanduslikud tingimused, mis soodustavad korrupsiooni;
- kasvav immigrantide arv ja ühiskondade heterogeensus;
- piiride poorsus, raha- ja võimuhimu;
- tootmise majanduslikud tegurid (nt uimastitega kaubitsemine);
- majanduslikud surved ning eri rahvuste ja religioonide vahelised lahkkelid.

Terrorismi põhjused avalduvad selgelt ka kui vaatlеме terrorismi erinevaid liike. Nähtuse liigitamiseks on erisuguseid võimalusi, oleneb, millised terrorismi tunnused võetakse liigituse aluseks. Enam levinud on terrorismi liigitamine ideoloogiliste aluste põhjal, kuna just ideoloogia ja seda väljendavad poliitilised eesmärgid on need, mis eristavad terrorismi (organiseeritud) kuritegevusest. Ideoloogiast lähtuvalt liigitatakse terrorismi järgmiselt (Terrorismi...2013):

- natsionalistlik ehk etniline terrorism;
- religioosne terrorism;
- paremäärmuslik terrorism;
- vasakäärmuslik terrorism.

Viimastel aastakümnetel on vaieldamatult kõige levinumaks terrorismi liigiks tõusnud religioosne terrorism ning seda eelkõige islamiusuliste terroristide tegevuse tõttu. 11. september 2001 näitas, et oma usu nimel tegutsevad terroristid võivad põhjustada palju kordi raskemaid tagajärgi kui ükskõik millise muu poliitilise eesmärgi poole püüdlevad

terroristid. Kui teised terrorismi liigid on eelkõige riigisisised, siis islami terrorismi eristab teistest rahvusvahelises. (Terrorismi...2013)

Analüüsimaaks terrorismi alused on oluline eelnevalt analüüsida islami kultuuri. Nüüdisaja mõjukad terroristid on enamuses pärit just islami riikidest. Ka viidatakse erialases kirjanduses islami seostega terrorismi käsitledes tihti MENA piirkonnale, millega tähistatakse ühtse regioonina Lähis-Ida ja Põhja-Aafrikat. Nimetatud piirkonna levinumaks usuks on sunnism.

Üle poole vaesuse piirist allpool elavaist maailma elanikest on islami usku. Poliitiline ebastabiilsus, nõrk majandusareng ja korrupsiooni kõrge tase, lühike eluiga ja madal haridustase, eriti aga noorte ja tihti perspektiivita elanike suur osakaal rahvastike koguarvudes, iseloomustab enamikku islami riike. Mainitu tagajärjel on islami ühiskondades eriti teravaks muutunud sisemise kurnatuse ja jõuetuse tunne ning üha selgemini tajutav väline interventsioon. Osalt kirjeldatu tagajärjel, osalt Iraani 1978-1979 a revolutsiooni ajalise kokkulangemise tõttu nn ideoloogiate surmaga, kus mõlemad rivaalitsevad ideoloogiad – kapitalism ja kommunism – olid end üha vaesuva ja hääbuva mõjuvõimuga islamimaailma jaoks devalveerinud, hakkaski maailmas esile kerkima uus jõud, siiani kõrgeim religioosse terrorismi vorm – islami äärmuslik fundamentalism. Religioossetes ringkondades seletati, et jumal on islami usklikelt pilgu ära pööranud, sest nad pole piisavalt head usklikud. Siit algas nn traditsioonilise (mis tegelikkuses ei ole isegi arhailine islam, vaid varasema islami uus tõlgendus) usu juurte juurde tagasi pöördumine. Selle liikumise sisuks oli arusaam, et üksnes "algne ja puhas islam", mida pakub šariaat (islami õigus-, usundi- ja moraalnormide kogu), võimaldab taastada jumala soosingut ja seega islami uue õitsengu. Näiteks uus islamistlik Iraani režiim toetas 1980. aastatel mitmes riigis rühmitusi, kes tahtsid jalule seada analoogilist teokraatlikku süsteemi, sest see tundus tuhandeile rahulolematuile inimestele olevat ainuke lahendus, kuidas leida tagasitee muistse sära ja kuulsuse juurde. (Tammsaar 2003)

Islamimaadest pärinevate religiooselt fundamentalistlike rühmituste tegevus on maailmas tähelepanu keskpunktis. Kuigi selle kohta põhjalikud andmed puuduvad on mitmed rahvusvahelised eksperdid seisukohal, et terroriorganisatsioonid leiavad üpris laialdast poolehoidu ka Euroopas – eriti Hollandis, Pransusmaal ja Ühendkuningriigis. On usutav, et

nimetatud riikides, hoolimata enamuse elanikkonna usulistest tõekspidamistest, leidub nn uinuvaid rakukesi sama hästi, kui terroristide kodumaal.

Oli üldlevinud arusaam, et terrorism oli vastus ebaõiglusele ja terroristid olid talumatutes tingimustes ahastuses inimesed, olgu põhjusteks vaesus, lootusetus, poliitiline või sotsiaalne rõhumine. Sellele põhjendusele tuginedes on ainus viis kõrvaldada või vähemalt vähendada terrorismi võideldes selle algallikatega, tegeledes terroristide kaebuste ja frustratsiooni põhjustega, mitte üritada suruda terrorismi alla brutaalsete jõuvõtetega. Nagu üks USA keeleteadlane on öelnud: *“Kuivendage soo ja sääsed kaovad”*. (Laqueur 2003)

1.1.3. Terrorismi eesmärgid

Terrorismi eesmärgiks on tekitada hirmu ja paanikat, toime panna vägivalda ja külvata segadust. XXI sajandil ohustab terrorism kogu maailma stabiilsust. Inimene võib küll tõenäolisemalt surma saada autoõnnetuses, aga vaevalt et keegi tunneb suurt muret, kui ta autosse istub. Palju suuremat muret valmistab hukkumine terrorirünnakus. Kümme aastat pärast USA-s aset leidnud terrorirünnakuid 2011 a pandi üleilmselt toime 10 283 terroriakti, milledes sai surma 12 533 inimest (NCC 2012). Kui arvesse võtta, et maailmas elab üle 7 miljardi inimese, on see surmade arv üsnagi väike aga kuna terroriakt on endale suurt tähelepanu tõmbav sündmus ja kuna ühiskond ei tea, millal ja millisel kujul järgmine rünnak toime pannakse, tekitab terrorirünnakule mõtlemine suurt hirmu.

Tugevalt religioossed ja konservatiivsed ühiskonnad seisavad täna ootamatult vastastikku moderniseeruva maailmaga. See maailm surub tugevalt ja kiirelt peale käitumismudeleid, mis on traditsioonilisele islamiühiskonnale vastuvõetamatud ja ohustavad religiooni fundamentalistide hinnangul islami alustugesid. Jällegi on see religioosne kindlameelsus oluline ka valitsejate võimu kindlustamiseks. (Luik 2006)

Islamistlike terrorirühmituste ühiseesmärgiks on Lääne tsivilisatsiooni mõju kaotamine islamimaailmas ning kogu islamimaailma ühendamise ühtseks kalifaadiks nagu prohvet Muhamedi ajal (Terrorismi...2013). Kalifaat märgib mütoloogilist kuldaega, kus kõik islamiusulised olid ühendatud ühe juhi – kaliifi alla. Selle ühenduse loomist alustas Muhamed oma vallutustega ja kaliifid viisid selle lõpuni. Selline eesmärk näib esialgsel

hinnangul teostamatu, kuid on tegelikult fundamentalistide seas vägagi tõsiselt võetav. Kalifaadi taastamine algaks loomulikult islami pühapaikadest, eelkõige Araabia poolsaarelt, Lähis-Idast ja Põhja-Aafrikast.

Terroriste, olgu nende tagapõhi ja eesmärgid kui tahes erinevad, ühendab igal juhul fanatism. Usuline, sotsiaalne, rahvuslik, kriminaalne – igal juhul on tegemist fanaatiliselt oma eesmärkidesse uskuvate inimestega, kes erinevalt tavakodanikest on valmis kõige äärmuslikumateks pingutusteks, kannatusteks ja ohverdusteks. Enamgi veel, sageli usuvad need inimesed, et ennast ja oma elu eesmärgi nimel ohverdades saavutavad nad teatud lunastuse. Sellest fanatismist tuleneb ka suhtumine oponentidesse. Kõik, kes ei jaga fanaatikute seisukohti, lahterdatakse automaatselt vastasteks, teisitimõtlejateks, uskmatuteks. Ning loomulikult võib ja peabki seesuguseid inimesi hirmutama ja ohverdama. Sealjuures võivad need ohverdatavad vabalt kuuluda ka terroristide endi usu- või rahvuskaaslaste hulka. Ent kuna nad saavad oma kuuluvusest “valesti” aru või ei võitle selle kuuluvuse eest piisava innukusega, tuleb neid karistamise – terrori – abil suunata ja kasvatada. (Helme 2010)

Terrorismi suurimaks löögiks demokraatlikele ühiskondadele pole siiski inimohvrid ja materiaalne kahju, mida üksikud terroriaktid põhjustavad. Terrorismi peamine kahju seisneb hoopis üleüldise kahtlustuste ja kontrolliõhkkonna loomises, seni üheselt mõistetud sõnavabaduse normide ümberhindamises ning isiku-, kodaniku- ja inimõiguste piiramises paljude riikide võimude poolt. Viimane omakorda toob lääneriikide poliitikasse siin seni väga vähe esinenud voluntarismi ja relativismi elemente, mis pikema perioodi vältel kinnistuvatena võivad viia demokraatia krahhini. Just seda terroristid oma peamiseks eesmärgiks aga ju peavadki. (Helme 2010)

Suur osa tänapäeva terroriorganisatsioonidest on väikesed ja mobiilsed ning võimelised kiiresti sulanduma ühiskonda. Tänapäeva õiguskaitseasutused peavad püüdlema selle poole, et sarnaneda terrorivõrgustike ja –rakukestega. Tuleb olla liikuv, paindlik, toetuma luureteabele ja arendama oskusi ning olema võimelised neid oskusi väheste ressurssidega rakendada.

1.1.4. Terroristlikud organisatsioonid

Terrorismi, kui äärmuslikku meetodit on algusest peale praktiseeritud kollektiivselt, mistõttu on ajaloo jooksul asutatud palju erinevaid terroristlikke rühmitusi, nii kuulsamaid ja vähem tuntuid, suuremaid ja väiksemaid, poliitilisi ja religioosseid, pikaajalisi ja ühekordseid kui ka siseriiklikke ja rahvusvahelisi. Nendel on vähem või rohkem selgelt määratletud eesmärgid (need võivad olla tavainimesele raskesti mõistetavad), mida püütakse saavutada ennekõike jõhkrate ja tavapäratute meetoditega. Erinevad rühmitused on küll tavaliselt oma ajastu sünnitised ja kaovad varem või hiljem, jätmata endast kauakestvaid jälgi, kuid samas on olnud mitmeid erandeid, mis on märkimisväärselt mõjutanud terrorismi olemust või olnud otseseks eeskujuks praegustele terroristlikele rühmitustele. (Värk 2011)

On võimatu teada, kui palju terroriste ja terrorirühmitusi mingil ajahetkel täpselt tegutseb. Paljud neist on piisavalt varjatud, et jääda tundmatuks. Paljud neist lähevad laiali ning tulevad kokku siis, kui tunnevad vajadust tegutseda. Ka rühmituste sees on tihe konkurents, mis viib võimuvõitluse ja sisemise vägivallani ning vähendab rühmituse tõhusust. (Holms jt. 2002: 21) Enamiku (s.o ca 90%) terroriorganisatsioonide keskmine statistiline eluiga ei ole ületanud paari aastat ning need, kes suutsid selle künnise ületada, kadusid tavaliselt aastakümne jooksul. Kahtlemata on olemas organisatsioone, kes on üle elanud terrorilaine, mille käigus nad on esile kerkinud, ning on huvitav märkida, et nende seas on arvukalt just religioosse motivatsiooniga organisatsioone. (Männik 2007) Kuigi üldsuse tähelepanu on suunatud enamasti islami fundamentalistide terrorirühmituste tegevusele, eriti al-Qaeda ja selle liitlased, eksisteerib jätkuvalt ka teisi vägivaldseid terrorirühmitusi. Terroristlikud organisatsioonid on kõik mõnevõrra sarnased ning paljud neist ka omavahel seotud. Järgnevalt esitatakse ülevaade mõningatest sellistest organisatsioonidest, mis on olnud vastutavad rahvusvaheliste terroriaktide eest ning on autori arvates oluliselt mõjutanud maailma lähiajalugu.

“17 november” on 1975. a Kreekas loodud äärmuslik vasakpoolne rühmitus. Selle nimi tuleb novembris 1973. toimunud üliõpilaste ülestõusust valitseva sõjaväelise hunta vastu. Rühmitus taotleb USA vägede väljaviimist Kreekast, Türgi vägede väljaviimist Küprosest ning NATO ja Euroopa Liiduga sõlmitud sidemete katkestamist. Nende esimesed rünnakud olid atentaadid USA kõrgemate ametnike ja Kreeka avaliku elu tegelaste vastu.

Alates 1990. aastast võtsid nad sihtmärgiks Kreekas asuvad EL struktuuriüksused ja seal investeerivad välisettevõttes. Rühmitus kogus endale raha pangaröövidega. Tänu 2002. a nurjunud pommirünnakule ja efektiivsele uurimistööle vahistati 19 liiget, 2003. a mõistis Kreeka kohus 15 liiget sadades kuritegudes süüdi, neli liiget vabastati piisavate tõendite puudumise tõttu. (Counterterrorism...2013)

Kolumbia Revolutsioonilised Relvajõud (*FARC*) alustasid tegevust 1964. a Kolumbia Kommunistliku Partei sõjalise tiivana. Rühmitus on toime pannud plahvatusi, tapmisi, inimrööve, väljapressimisi ja kaaperdamisi. Samuti gerilja¹- ja sõjaväelisi rünnakuid Kolumbia poliitiliste, sõjaväeliste ja majanduslike sihtmärkide vastu. Mitmetel juhtudel on rühmitus röövinud mitu Kolumbias tegutsevat välispartnerit ning nõudnud nende eest lunaraha. Neil on dokumenteeritud sidemed narkokaubanduse iga küljega, sealhulgas maksustamine, loodusliku tooraine kasvatamine ja turustamine. Suurem osa nende tegevusest toimub Kolumbias, vähemal määral ka naaberriikides. Varjupaika ja poliitilist nõu annab neile Kuuba. 2005. a juuni lõpul korraldas organisatsioon suurema rünnaku Kolumbia sõjaväelastele, tappes neist 25. (InSight...2013)

Mitmed rühmitused üle kogu maailma on üritanud luua olemasolevast riigist eraldi riigi. Neid natsionalistlikke, separatistlikke ja etnilisi rühmitusi leidub kõikjal. Üks nimekaim selline grupeering on Iiri Vabariiklik Armeed. Rühmitus moodustus 1969. a poliitilise liikumise Sinn Féin'i relvastatud tiivana, mis taotles Briti vägede väljaviimist Põhja-Iirimaaalt ja Iirimaa ühinemist. IRA on toime pannud rünnakuid, pommiplahvatusi, atentaate, inimrööve, väljapressimisi, salakaubavedu ja röövimisi. Praeguse IRAga sidemeid ja suhteid omav märkimisväärne rühmitus on 1997 a moodustatud Tõeline IRA. Pääaegu kõik Tõelise IRA liikmed on ka endised IRA liikmed, kes lahkusid sellest rühmitusest pärast relvarahu väljakuulutamist 1997. a. Need liikmed tõid kaasa oma suured kogemused terroritaktika ja pommide valmistamise alal. Rühmituse liikmed sooritasid 2005. a pangaröövi, mille tulemusena oli saagiks miljonid USA dollarid. Kahtlustatakse, et nii IRA kui ka Tõeline IRA saavad rahalist toetust mõttekaaslastelt USA-s ja teistest lääneriikidest. (Gregory 2010)

¹ **Geriljad** moodustavad üldjuhul kindla hierarhilise struktuuriga paramilitaarseid organisatsioone, kasutades mässulistele omaseid meetodeid.

Baskide Kodumaa ja Vabadus (*ETA*) moodustati 1959. a Hispaanias, sõltumatu ja marksistlikest põhimõtetest juhinduva kodumaa rajamise nimel. See pidi hõlmama baskide provintse Põhja-Hispaanias ja osa Prantsusmaad. 2004. a vahistati suur arv *ETA* liikmeid ja nende toetajaid, sealhulgas rühmituse juhte. Nad on toime pannud plahvatusi ja kümnete valitsus-, julgeoleku- ja sõjaväeametnike ning poliitiliste ja kohtuvõimu esindajate atentaate. Sihile on võetud ka ajakirjanikke ja turiste. Selle liikmed on tapnud rohkem kui 850 inimest ja vigastanud sadu alates 1960. aastatest. Nad rahastavad oma tegevust väljapressimiste ja röövimistega. Grupi liikmeid on välja õpetatud Liibüas, Liibanonis ja Nikaraaguas. *ETA* liikmeid elab mitmetes Euroopa riikides ning nad tegelevad tagasihoidlikul määral plahvatuste korraldamisega, üritades edendada oma poliitilisi eesmärke. Harilikult nad hoiatavad plahvatuste toimumisest ette. (Encyclopædia...2013)

Pärast Kuuepäevast sõda² 1967. a on Palestiina Vabastusorganisatsioonist (*PLO*) välja kasvanud mitu palestiina terrorirühmitust. Nimetatud aastal moodustatud Palestiina Vabastamise Rahvarinde (*PFLP*) liikmed kuulusid eelnevalt *PLO* koosseisu. See on marksistlik-leninistlik rühmitus, mille asutajaks oli George Habash. Rühmitus ei pea palestiinlaste võitlust usuliseks sõjaks, vaid revolutsiooniks lääneriikide imperialismi vastu. Rühmituse kuulsus seisneb üleilmset kõlapinda leidnud rahvusvaheliste terroriaktide steostamises, muuhulgas lennukite kaaperdamises. Alates 1978. a on nad suunanud suurema osa rünnakutest Iisraeli vastu. Koos teiste palestiina terrorirühmitustega on nad toime pannud teisigi rünnakuid, sealhulgas 2001. a toimunud Iisraeli turismiministri atentaat. Palestiina Vabastamise Rahvarinde Keskväejuhatuse (*PFLP-GC*) eraldus 1968. a *PFLP*'st, soovides asetada suuremat rõhku relvastatud võitlusele, mitte niivõrd poliitikale. Rühmituse asutaja oli Ahmed Jibril. Nende geriljaoperatsioonid on suunatud peamiselt Iisraeli, Jordani jõe läänekalda ja Gaza vastu. (Tristam 2013)

Religioosselt fundamentalistlikud rühmitused on tänapäeva terrorismialases diskursuses tähelepanu keskmes. Nemad panevad terrorismiaktid toime väidetavalt Jumala käsul või selle ettekäändega poliitilistel eesmärkidel ning üritavad vägivalla toel oma eesmärke saavutada. Üheks tuntuimaks selliseks rühmituseks (mis on ühtlasi ka tuntuim rahvusvaheline terroristlik organisatsioon üldse) on al-Qaeda, mille üheks loojaks 1988. a oli Osama bin Laden. Esialgselt olid selle liikmeteks valdavalt Afganistanis Nõukogude

² 5-10. juuni 1967 toimunud Iisraeli preventiivsõda Egiptuse, Süüria ja Jordania vastu.

Liidu vägede vastu sõdinud võitlejad. Rühmitus aitas rahastada, värvata, transportida ja koolitada sunniidi äärmuslasi Afganistani vastupanuliikumise tarvis. (Encyclopædia...2013)

Al-Qaeda lähiajalooliseks eesmärgiks on olnud moslemite ühendamine USA vastases võitluses, et selle abil võita Iisrael, kukutada nende arvates mitte küllalt islamiusklikud valitsused ning lääneriikide kodanike ja mittemoslemite islamiriikidest välja saatmine. Lõppeesmärgiks nagu eelpool juba mainitud on luua uus, kogu maailma hõlmav islamiusuline kalifaat.

Osama bin Laden on avaldanud vähemalt kaks *fatwa*'d³, nii 1996. kui ka 1998. a, milles ta ärgitab kõiki moslemeid tappa USA kodanikke, nii tsiviilisikuid kui ka sõjaväelasi ja nende liitlasi (Middle...2013). Hoolimata mitme operatsiooni nurjumisest on al-Qaeda tegutsenud enamasti suure eduga. Lisaks 11. septembri rünnakutele on nende arvel 1998. a toimunud saatkondade rünnakud Aafrikas, 12. oktoobril 2000. Jeemenis toime pandud rünnak USA sõjalaevale USS Cole, 2002. a Tuneesia sünagoogi süütepommi heitmine, milles 19 inimest hukkus ja 22 sai vigastada. 28. novembril 2002. a Keenias Mombassa linnas toime pandud plahvatus oli ka väidetavalt nende korraldatud, selles hukkus 15 inimest ja vigastada sai 40. Usutavasti toetas sama rühmitus oktoobris 2002. Bali ööklubi plahvatuste korraldamist, mille teostas Jemaah Islamiya, tappes 200 inimest. (Windrem 2005)

Arvatakse, et al-Qaeda pani toime 2003 a mais ja novembris toimunud rünnakud Saudi Araabias, Rijadis. Rühmitus toetas või viis läbi ka 2003. aasta 16 mail Marokos, Casablancas toimunud rünnakud, 5. augustil Indoneesias, Jakartas asuva JW Marriott'i hotelli plahvatuse, novembris Istanbulis toimunud rünnakud milles hukkus rohkem kui 60 inimest, ja detsembris Pakistani president Pervez Musharraf'i vastu korraldatud kaks atentaadikatset. 2004. aastal viis al-Qaeda võrgustik koos nendega liitunud äärmuslastega läbi vähemalt 11 rünnakut, milles hukkus 60 inimest ja vigastatuid oli rohkem kui 225, neist kõik Saudi Araabias. Rünnakud suunati USA, lääneriikide ja Saudi Araabia julgeolekuüksuste vastu. Rünnakumeetoditena kasutati autopommide plahvatusi,

³ **Fatwa** on islami seadusest lähtuv vastava eriala õpetlase (*mufti*) väljastatud religioosne arvamus teatud teemal. Sunni islamis ei ole iga väljastatud fatwa täitmine moslemitele kohustuslik, kuid kui moslem on mõnes religioosses küsimuses segaduses ja küsib antud teemal nõu muftilt, peaks ta ka selle väljastatud fatwa järgi käituma.

kallaletunge sõjaväelastele, inimrööve ja pea maha raiumist. Teised nimetatud perioodil al-Qaeda võrgustiku poolt toime pandud rünnakud on leidnud aset peamiselt Afganistanis ja Iraagis. (Counterterrorism...2013)

Al-Qaeda keskastme ja kõrgemate liikmete vahistamine või hukkumine on mõnevõrra häirinud sidepidamist, rahastamist ja toetuse edastamist, aga rühmitus tegutseb edasi. Al-Qaeda toimib globaalse võrgustiku keskpunkti ja katusorganisatsioonina. Rakukesti eksisteerib üle kogu maailma, liitlasi on mitu tuhat, keda inspireerib rühmituse ideoloogiline hoiak. Neid on muuhulgas tuvastatud Marokos, Hispaanias ja Ühendkuningriigis, kuid leidub kindlasti ka mujal. USA luureametnike hinnangul on terrorivõrgustiku jõud Pakistanis ja ka mujal maailmas pärast Osama bin Laden'i tapmist 2011. a mais raugemas, kuid endiselt tekitavad probleeme sellega seotud harurühmitused (Postimees 2012). Al-Qaeda seob paljusid äärmuslikke sunniitide islamirühmitusi, mille keskused asuvad mitmel pool maailmas, harud ulatuvad väikeste rühmituste kujul Lõuna-Aasiasse, Kagu-Aasiasse, Lähis-Itta ja Aafrikasse, mis edaspidigi üritavad oma tegevustes lähtuda al-Qaida ideoloogiast.

Nagu ülaltoodust võib järeldada on al-Qaeda terroriorganisatsioonide seas vägagi silmatorkav erijuhtum. Ta on suutnud hämmastaval kombel üle elada paljudest riikidest koosneva koalitsiooni rünnakud ja muutuda globaalseks äärmuslike eesmärkidega islamiliikumiseks, mis kasutab oma toetuse suurendamiseks oskuslikult ära moslemite rahulolematust ja identiteediprobleeme. Al-Qaeda on õppinud efektiivselt kasutama kõiki kaasaegse ühiskonna vahendeid ja võimalusi järjest suurema hulga inimeste kaasamiseks oma tegevusse ning järjest tugevama surve avaldamiseks riikide valitsustele. (Männik 2007)

Terrorismi ajalugu on täis näiteid sellest, kuidas religioossed terrorigrupid on suutnud tegutseda väga pikka aega. Seesama ajalugu võimaldab lisaks väita, et Osama bin Ladeni tapmine ei lõpeta al-Qaeda tegevust – seda eriti nüüd, kui al-Qaeda on muutunud rünnakute teostamisele keskendunud rühmitusest rohkem strateegilist suunda andvaks ja erinevaid terroristlikke rühmitusi ühendavaks liikumiseks, millede kõigi otsene terroristlik tegevus tugineb maailma eri paigus üha enam kohalikule initsiatiivile ja areneb selle kaasabil. Al-Qaeda on edukalt läbinud põlvkondade vahetused ning liikumises on juba aktiivsed ka teise ja kolmanda põlvkonna liikmed. Liikumise eesmärgid ning

tegevusstrateegia on küllaltki selgelt sõnastatud, kusjuures eesmärgid on suures osas saavutamata ja poliitilistesse protsessidesse al-Qaeda lülituda ei püüa. Al-Qaeda tegevus on selgelt nähtav Iraagis ja Afganistanis ning viimases võib ta olla läbinud juba järgmise saamu oma evolutsioonis – ta võib olla muutunud täiemõõduliseks vastupanuliikumiseks, millel on selged territoriaalsed ja poliitilised nõudmised.

1.2. Terrorismi trendid

Terrorism on pidevalt arenenud, seda eriti viimastel aastakümnetel. Umbes pool sajandit tagasi määratles Webster'i sõnaraamat terrorismi vaid kahe näitega: Prantsuse revolutsioon XVIII sajandil ja teatud üksuste tegevus XX sajandi algul Tsaari-Venemaal. Alles 1967 aastal, kuuepäevase sõja ajal Iisraeli ja mitme Araabia riigi vahel, teatas massimeedia põgusalt palestiinlaste terroristlikest aktsioonidest. Isegi 1979 aastal toimunud islamirevolutsioon Iraanis ei pälvinud suurt aja-kirjanduse tähelepanu. Tulenevalt satelliittelevisiooni levikust said inimesed kohest teavet 1995 aastal Oklahoma City pommiplahvatusel, 1995 aastal toimunud ususekti *Aum Shinrikyo* (Ülim Tõde) rünnakutest Tokio metroos, 1998 aastal USA saatkondades Tansaania ja Keenias toime pandud plahvatustest. 11 septembri 2001 rünnakud USAs, 11 märtsi 2004 rünnakud Madridis, 1 septembril 2004 toimunud pantvangikriis Põhja-Osseetias Beslani koolis ja 2005 aastal toime pandud plahvatused Londonis, said meedia kaudu kohe maailmale teatavaks ja jätsid oma jälje inimeste teadvusesse.

Terrorism ja selle meetodid on muutunud, kuid nähtusena maailmast lähitulevikus ei kao. Me kõik peame mõistma terrorismi arengut, et saaksime anda sobiva vastulöögi millal iganes see vajalikuks osutub. Terroristid üritavad vägivallega edastada oma sõnumit ja sellega terroriseerida elanikkonda. Sündmused Iraagis on olnud heaks näiteks. Paljud usuvad, et osalevad pühas sõjas lääne kolonialistide vastu, teised jällegi kardavad demokraatlikku korda kui nähtust, kuna see on liiga erinev kehtivast režiimist. Sageli valitakse sihtmärke, mis sümboliseerivad või esindavad sihile võetud riiki, millele terroristid üritavad oma vägivallaaktiga tugevat mõju avaldada.

Terrorismivastase võitluse lähemas tulevikus seisneb väljakutse selles, et terroristid hakkavad oma rünnakuid suunama uutele, nn pehmematele sihtmärkidele, kuna praeguseks

on paljude tähtsate objektide juures turvameetmeid suurel määral tõhustatud. Pärast 11 septembri sündmusi on turvakontroll näiteks lennujaamades muutunud palju rangemaks (isegi väikesed esemed nagu käärid või taskunoad mida varem lubati pardale, on nüüd lennukisalongis keelatud, kuna neid saaks kasutada relvana). Lennunduse kaitseks on kulutatud miljoneid eurosid, kuid ei tohi ära unustada, et on teisigi objekte, mida saab edukalt valida terroristlike rünnakute sihtmärkideks. Kui mingite objektide puhul hakatakse rakendama tugevamaid julgeolekumeetmeid, otsivad terroristid oma vägivaldseteks rünnakuteks muid, kaitsetumaid sihtmärke.

Poliitilise vägivallaga tihedalt seotud terrorismivormid võivad esialgu jääda käivitunud terrorismivastase sõja fookusest välja, kuni mõni pretsedent nad jõuliselt poliitilisse agendasse tõukab. Terrorismi seisukohast võiks välja tuua vähemalt neli valdkonda: marginaalne (kriminaalne); küberterrorism; äärmuslik fundamentalism ja riiklik terrorism, mis võivad lähitulevikus kõige ohtlikumaks osutuda, ja kolm algatajate gruppi, kellel võib olla motivatsioon ja võimekus mastaapsete aktsioonide läbiviimiseks: üksikisikud, grupid, riigid. Kui kahe esimese mainitud terroriliigi oht võib Eesti suhtes olla otsene, siis kolmanda ja neljanda puhul on see lähitulevikus pigem kaudne. Samal ajal on oluline teadvustada, et isegi kaudselt Eestiga seotud terroriaktid võivad Eesti mastaapi arvestades kaasa tuua riigile katastroofilisi tagajärgi. (Tammsaar 2003)

Võrreldes tänast maailma kaheteistkümne aasta taguste terrorirünnakute ajaga, on oht muutunud palju mitmekesisemaks, keerulisemaks ja komplitseeritumaks – al-Qaedaga seotud rühmituste nn alltöövõtu tõttu. Kuna need rühmitused on tihti palju ohtlikumad kui al-Qaeda tuumik, on põhjust üha enam muret tunda. Tehniliselt kõige arenenum neist on Araabia poolsaare al-Qaeda (AQAP), kes on suutnud kavandada mitmeid tõsiseid rünnakuid. Teiseks ohuks on eurooplased või Euroopas elavad madalat profiili hoidvad välismaalased, kes käivad välismaal väljaõpet saamas ja võitlemas, ning samuti kodumaised terroristid, kes kavandavad rünnakuid oma enda koduriigis või naaberriikides. Reageerimine ohtudele või rünnakutele peab olema õiguslik. Õigusrikkujate üle tuleb vastavalt kehtivatele õigusaktidele kohut mõista, näitamaks, et nad on tavalised kurjategijad ning nii jätta nad ilma kangelase või vabadusvõitleja säravast staatusest. Praegu on isegi tähtsam kui varem tegeleda terrorismi levikut soodustavate tingimustega ning teha rohkem tööd inimõiguste, õigusriigi, valitsemistava parandamise ja demokraatia

vallas ning et võimaldada inimestele, eelkõige arengumaades, sotsiaalseid ja majanduslikke võimalusi. (Consilium 2011)

Strateegiline terrorismivastane tegevus on muundumas üksikutest inimjahtidest uueks, tervet maailma hõlmavaks strateegiliseks tegevuseks, mis suunab läänt tegelema kogu maailma julgeolekuga. Eurooplased ja põhja-ameeriklased peavad aru saama, et “üksikoperatsioonide” jada, milles tegutsemine väljaspool Euroopat ongi viimase 15 aasta jooksul seisnenud, läbib tegelikult üks ja sama teema. Ajalugu kordab ennast ja kasutab selleks ülemaailmse terrorismivastase sõja metafoori. (Lindley-French 2005)

Oluline pidepunkt terrorismivastase võitluse lähiajaloo oli 1. mail 2011. aastal maailmale teatavaks saanud Osama bin Ladeni surm. Kõik see, mille ta käivitas, kestab edasi, nagu kestab edasi ka kõik see, mille vallandas maailm omapoolse reaktsioonina. Juba 2003 aasta lõpuks oli selge, et “terroristide tapmine“ on lühiajaline taktika, mitte pikaajaline strateegia. USA president George W. Bush toonitas nimetatud aasta novembris vajadust edendada vabadust, demokraatiat ja inimarengut, mis nõrgestavad ühtlasi äärmusluse külgetõmmet. Parim viis terrorismiga võitlemiseks on vabaduse, demokraatia, inimõiguste, majanduslike võimaluste ja õigusriigi edendamine. Aidates islamimaade elanikkonna ülekaalukal enamusel võtta ühiskondliku elu juhtimine taas enda kätte ning tõrjuda võimult korruptiivsed ja seadustest mittehoolivad juhid, on inimesed ise aidanud tasalülitada islami nimel toime pandava terrorismi tõusulainet. (Volker 2011)

Me elame unikaalses olukorras. Maailm pole kunagi varem olnud nii integreerunud ja üksikisikul pole ajaloos kunagi varem olnud nii palju võimalusi esitada julgeolekuväljakutseid tervele ühiskonnale. Kas ja kuidas me sellest olukorrast välja tuleme, sõltub sellest, kui ratsionaalselt ja selgelt suudame oma ressursse kasutada, kuivõrd suudame üle olla hirmudest, mida terroristid püüavad võimendada ja levitada, ning mil määral suudavad riigid terrorismivastases võitluses koostööd teha. (Männik 2011)

Terroristid muutuvad tulevikus innovaatilisemaks. Oluline on mõista, et ei jääda minevikus kasutatud struktuuride juurde, ühendused ja võrgustikud ei ole nii jäigad, nende vastupanu toimub juhita. Selle mudeli on juba kasutusele võtnud paljud rahvusvahelised kui ka regionaalsed terroristid. Sellise süsteemi kasutamine teeb õiguskaitsete töö palju

keerulisemaks ja kujutab endast tulevikus väljakutset millega kogu maailm terrorismivastases võitluses silmitsi seisab. Ka ohu olemus jätkab arenemist. Tulevikus on terrorism surmavam kui see, mida me siiani oleme harjunud nägema. Ajaloolised terroriaktid olid pigem sümboolsed, 11 septembri traagilised sündmused aga tõestasid, et ollakse võimelised väga lühikese aja jooksul, erinevates kohtades tapma tuhandeid inimesi. Pärast nimetatud sündmusi ongi toime pandud ajaloo suurimad terrorirünnakud. Terrorirünnakud tõenäoliselt ei ole tulevikus nii suurejoonelised kui need, mis seni on toime pandud, aga nad toimuvad sagedamini. Inimkonnal seisab veel ees väga pikk konflikt ning sellisest olukorrast võitjatena väljumine nõuab suurt pingutust.

2. TERRORISMI DEFINITSIOONID

2.1. Defineerimise püüdlused

Õigusliku terrorismi definitsiooni leidmiseks tehtavaid pingutusi võrreldakse sageli Püha Graali otsingutega. Mõne aja möödudes leidub jällegi keegi, kes täis lootust, energiat ja enesekindlust, püüab asuda otsingutele ning saavutada edu selles, milles nii paljud on eelnevalt ebaõnnestunud. (Levitt 1986) Esimesed reaalsed katsed terrorismi defineerimiseks tehti XX sajandi kolmekümnendatel aastatel Rahvasteliidu raames. Suurte pingutuste tulemusena võeti vastu terrorismi vältimise ja karistamise konventsioon, mis defineeris artiklis 1(2) terrorismina “kõiki riigi vastu suunatud kriminaalseid tegusid, mis kavatselt või loodetult pidid esile kutsuma hirmu konkreetsetes inimestes või nende gruppides või avalikus üldsuses“. Artiklid 2 – 3 loetlesid juba konkreetsemad kuriteod, nt teatud riigiametnike surma tahtlik põhjustamine, neile raskete kehaliste vigastuste tekitamine või nendelt vabaduse võtmine, riigivara tahtlik kahjustamine või hävitamine ja tavainimeste elu teadlik ohtu seadmine. Tegemist oli liialt eba-määrase ja riigikeskse definitsiooniga, mis on ohtlik kahes mõttes: (1) muudab terroristlike tegude eristamise tavalistest kuritegudest keeruliseks ja (2) avab ukse võimalikeks kuri-tarvitusteks. Riigid olid konventsioonis tõenäoliselt teinud kompromisse, mis ei olnud hiljem enam vastuvõetavad. Konventsiooni ei ratifitseerinud piisav hulk riike, mistõttu see ei jõustunud kunagi ja formuleeritud definitsioon jäi vaid trükimustaks paberil. (Värk 2011)

Terrorismi defineerimise olulisuse võib välja tuua ka terrorismiaktide eest karistuse määramise seisukohalt. Oluline on eristada terrorismi nn tavalistest kuritegudest isegi siis, kui teo objektiivsed tunnused langevad kokku. Eristamise vajadus tuleneb terrorismi suuremast ohtlikkusest seoses selle poliitilise dimensiooniga, mis enamasti puudub muude sarnaste kuritegude puhul. Terrorism ohustab otseselt riigi legitiimset valitsust, avalikkust ja ühis-konna põhiväärtusi. Tänapäevaks on paljud riigid siseriikliku õiguse tasemel kehtestanud terrorismi käsitlevad kriminaalõigusnormid. See on ainult osaline lahendus, kuna terrorismist on tänapäevaks saanud rahvusvaheline nähtus, mille vastu võitlemine ei ole võimalik ilma riikidevahelise koostööta. Senine praktika on näidanud, et üheselt tunnustatud definitsiooni puudumine on seda koostööd tõsiselt takistanud.

Terrorismi defineerimise raskused on seotud eelkõige kolme asjaoluga: sõna erineva tähendusega ajaloo jooksul, külma sõja aegse käsitlemisega propagandasõjas ning riikide tahtmatusega saavutada üheselt mõistetav ja siduv õiguslik lahend ÜRO egiidi all. Siiski võib välja tuua teatud suundumuse nimetada terroriaktiks poliitiliste või teiste eesmärkide saavutamiseks konventsionaalsete või valimatute (asümmeetriliste) relvadega mitteriiklike organisatsioonide või üksikisikute sooritatud vägivaldaakti või sellega ähvardamist, mis külvab hirmu ja on suunatud eelkõige tsiviilisikute, aga ka infrastruktuuri vastu. Rahvusvaheline terrorism on pigem koondnimetus, iseloomustamaks eri suunilusega terroristlike gruppide ühe riigi piiridest välja kasvanud ja sageli koordineeritud tegevust. Terrori all mõistetakse eelkõige riigi läbiviidavat vägivalda (oma kodanike suhtes), terrorismi all aga gruppide, sektide, liikumiste ja teiste mitteriiklike organisatsioonide ja ka üksikisikute toime pandud vägivaldaakte. Kuna eri riikides mõistetakse või tahetakse mõista terrorismi all erinevaid nähtusi, siis sellest ja erinevast ohuanalüüsist tulenevalt on ka suhtumine terrorismi-vastasesse tegevusse riigiti erinev. Näiteks USA-s ja mõnes Kesk-Aasia vabariigis nimetatakse terrorismi vastu suunatud jõupingutusi terrorismivastaseks sõjaks, Euroopas aga pigem võitluseks. Terrorismivastast võitlust on nimetatud ka kolmandaks või neljandaks maailmasõjaks, number varieerub sõltuvalt sellest, kas külma sõda pidada kolmandaks maailmasõjaks või mitte. (Tammsaar 2003)

Ladinakeelse sententsi *nullum crimen nulla poena sine lege* (ladina k. pole kuritegu, pole karistust ilma seaduseta) ehk legaliteediprintsiibi järgi peab iga seadus, mis keelustab mingi terrorismina käsitletava käitumise, olema täpne ja üheselt mõistetav, defineerides selgelt karistatava teo. Kriminalseeritud käitumise elemendid peavad olema välja toodud, samuti faktorid, mis eristavad karistatavat tegu mittekaristatavatest või teisel moel karistatavatest. Vaid selliselt kirjeldatud kuriteokoosseisu alusel on võimalik kriminaalprotsessis kindlaks teha, kas vaidlusalusel juhul on tõepoolest tegu terrorismiga või muu kuriteoga. Kuni terroristide vastutusele võtmine oli vaid riikide siseasi, ei tekkinud probleeme sellest, et üks riik käsitles terrorismina veidi teistsuguseid kuritegusid kui teine. Kui terrorism kasvas riigipiire ületavaks probleemiks, tekkis vajadus riikidevahelise koostöö järele. Nii tuli, esialgu vaid kahe või mitmepoolsetes koostöölepetes, hiljem üha laiema osaliste ringiga konventsioonides, saavutada kokkulepe terrorismikuritegude määratluses, et terrorismina käsitletakse samasid kuritegusid. Paljudes riikides on peale terrorismi ka väga tugevalt levinud ekstremism ning nende vahele piiri tõmbamine on väga keeruline – ehk siis kus lõpeb ekstremism ja algab terrorism. Seda

võib pidada üheks põhjuseks ühtse definitsiooni puudumise puhul, kuid määratlemise üldpõhimõtted on riikidel samad.

Katsed terrorismi defineerida on osutunud ületamatuks vastuolu tõttu, mida saab sõnastada klišeeks saanud lausega: “Kes ühe meelest terrorist, on teise meelest vabadusvõitleja.” Me ei pea oma ajaloo kaugele minema, et leida analoogset vastasseisu. Eestit okupeerinud riik pidas mehi, kes pärast Teist maailmasõda jätkasid relvastatud võitlust Eesti vabaduse eest, bandiitideks. Üks kriteerium, kuidas teha vahet vabadusvõitlejal ja terroristil, peaks olema rünnatavate sihtmärkide iseloom. Vabadusvõitleja ründab riigivõimu – valitsust, relvajõude, julgeolekuteenistusi. Terrorist ründab sihtmärke, mis põhjustavad tsiviilisikutele surma ja kannatusi. Kuid selline vahetegemine saab olla ainult moraalne. Probleem on selles, et kui riigid eristaksid terroriste vabadusvõitlejatest vägivalda kasutamise viisist lähtuvalt, siis tegelikult nad tunnustaks võimalust kasutada õigustatud relvastatud vägivalda (vabadusvõitlust) enese vastu. Riigid on alati püüelnud vägivalda kasutamise monopoliseerimisele. (Peterkop 2005)

Riikide karistusseadustikud on kriminaliseerinud igasuguse vägivalda kasutamise poliitilisel eesmärgil riigivõimu vastu. Sellest johtuvalt ei leia ükski riik oma territooriumilt vabadusvõitlejaid, vaid ainult terroriste, bandiite, kurjategijaid. Meie mõistes asuvad vabadusvõitlejad seal, kus me elame kaasa mõne rahvuse püüdele vabaneda okupantidest või saavutada enese-määramise õigus. Teadupärast kirjutavad ajaloo võitjad. Seega vastus küsimusele “Kas vabadusvõitleja või terrorist?” sõltub sageli sellest, kumb konflikti osapool oli võidukas. Tänapäeval kaotavad riigid järjest enam vägivalda kasutamise monopoli. Kui veel kümmekond aastat tagasi oli terrorismi defineerimisel põhiprobleem vabadusvõitlejate õiguste kaitse, siis tänapäeval on diskussioon mujale nihkunud. (Peterkop 2005)

2.2. Erinevad võimalikud definitsioonid

Analüüsides terrorismi olemust ja olles jõudnud järeldusele, et tegevusi, mida on võimalik määratleda terrorismina ning teades, et kaasaegne terrorism oma rohkete tunnuste ja ilmnemise variatsioonidega on väga laialivalgub, peaks tänapäevane terrorismi definitsioon olema paindlik. Piltlikult võiks terrorismi defineerida kui sünteesi sõjast ja teatrast –

dramatiseering kõige lubamatul viisil vägivalda esitamisest, mis on toime pandud süütute ohvritega ning esitatud publikule eesmärgiga tekitada neis hirmu, et saavutada oma poliitilised eesmärgid. (Comb jt. 2007)

Eelpooltoodust võib järeldada, et terrorismi alla liigitatav on aja jooksul oluliselt laienenud ja muutunud. Täna võime väita, et terrorism on asümmeetrilise võitluse üks vorme, mille eesmärgiks pole niivõrd tekitada vastasele otseseid-, kuivõrd kaudseid kahjustusi läbi rünnakute ühiskonnale, majandusele ja keskkonnale. Tuues sellega kaasa hirmu, segadust ja usaldamatust. Mitmed käsitletava valdkonna spetsialistid, teadlased ning kõrged ametnikud on pakkunud välja erinevaid lahendusi terrorismi defineerimiseks nii regionaalsel kui ka rahvusvahelisel tasandil, ettepanekuid on olnud üldsõnalisi – kogu nimetatud valdkonda haaravad, kuid samuti ka väga kitsalt piiritletud definitsioone, milledes kirjeldatakse terrorismina konkreetseid akte. Järgnevalt on lõputöö koostaja toonud valikuliselt välja mõned autorid kellede definitsioonid on enim rahvusvahelist tähelepanu pälvinud.

Definitsioon sõltub sellest, millise nurga alt terrorismi vaadeldakse. Need, kes näevad terrorismis vaid brutaaalseid rünnakuid süütu elanikkonna vastu, jätavad vähe võimalusi terrorismi moraalse õigustamise küsimuse püstitamisekski. Näiteks Alan S. Rosenbaumi terrorismidefinitsioon – “Moodsa terrorismi all pean ma silmas süütute eraisikute või mittevõitlejate kavatsetud ründamist, et kahjustada, tappa ja põhjustada sihtmärkpopulatsioonis nii paljudes inimestes kui võimalik ulatuslikku hirmu, valu ning paanikat eesmärgiga halvata ja/või hävitada inimesi, kultuuri, rahvust või tsivilisatsiooni“ – annab mõista, et terrorismi olemus ja selle moraalne õigustatus langevad kokku. Viimast saab seletada sellega, et süütu elanikkonna tapmine vastandub üldjuhul sedavõrd teravalt moraaliintuitsioonile, et isegi katse terrorismi õigustada näib otsituna. Hoopis teise mulje terrorismist jätab definitsioon, mis seab nähtust iseloomustades vägivalda asemel esiplaanile õigustatud võitluse usu, vabaduse, maa eest või poliitilise ebaõigluse, vägivalda, väär-kohtlemise vastu. Rõhutades definitsioonis neid moraalselt üldtunnustatud põhjusi vastupanuks, pole üllatav, kui nähtus võiks hakata teenima moraalselt neutraalset suhtumist või isegi mõningast sümpaatiat. Ühe näite sellest annab J. Angelo Corletti definitsioon: “Terrorism on katse saavutada (või takistada) poliitilist, sotsiaalset, majanduslikku või religioosset muutust tegeliku või ähvardatud vägivalda kasutamisega teiste inimeste või nende vara vastu: selle käigus rakendatud vägivald (või selle ähvardus) on osalt suunatud

eksisteeriva poliitilise või sotsiaalse korra destabiliseerimisele (või säilitamisele), kuid on peamiselt mõeldud toimijate või siis nende, kelle nimel nad tegutsevad, eesmärkide või põhjuste avalikult kuulutamiseks; provotseerivate äärmuslike vastumeetmetega on terrorismi püüdluseks sageli, kuigi mitte alati, võita terroristidele ja nende eesmärkidele või põhjustele avalikku toetust. Nii nagu terrorismi brutaalsust rõhutav definitsioon mõjutab moraalselt hinnangut, hakkab ka moraalselt aktsepteeritavaid põhjusi esile tõstev määratlus dikteerima, kuidas nähtuse moraalne õigustatuse küsimusele vastata. Seetõttu on väga ohtlik siduda terrorismi moraalset õigustatust ühe või teise definitsiooniga, kuni ei ole teada, kuidas me peaksime moraalselt terrorismi suhtuma. (Järvik 2005)

Rahvusvaheliselt tunnustatud Hollandi terrorismiuuringute teadlane Alex P. Schmid viis 1980ndatel läbi uurimise terrorismi definitsiooni leidmiseks. Ta pöördus 45 juhtiva teadlase poole palvega esitada nende arvates kõige parem terrorismi definitsioon. Kõige populaarsemaks osutus vastus, et puudub adekvaatne definitsioon. Schmid analüüsis seejärel 109 definitsiooni, mida oli välja pakutud aastatel 1936 – 1981, ning identifitseeris nende alusel terrorismi 22 tunnust ja 20 eesmärki või funktsiooni. Nende põhjal püüdis ta konstrueerida universaalselt aktsepteeritava terrorismi definitsiooni. Tulemuseks oli laiaulatuslik, kuid pikk ja kohmakas definitsioon, mis ei sobi entsüklopeediasse ega rahvusvahelisse lepingusse. Kui tema töö ei ole muud väärt, siis näitab see ilmekalt, kui raske on selgelt ja mõne sõnaga defineerida terrorismi. (Värk 2011)

Walter Laquer on ilmselt kõige lihtsamalt ja tabavamalt terrorismi määratlenud tegevusena, mille eesmärgiks on inimeste hirmutamine. Enamus terrorismi määratlusi lähtub tegijatest, mitte niivõrd tegevusest. Laqueri määratluse järgi pole meil terroristi kui sellist, vaid lihtsalt inimene, kelle tegevuse eesmärk ja tulemus on inimeste hirmutamine. Terroristikks võib lugeda nii politseiniku, sõduri kui kelle tahes, kes hirmutab elanikkonda mingi sotsiaalselt mõõdetava tulemuse saavutamiseks. Enamasti mõtestatakse terrorismi kui ebaseaduslikku tegevust, kuid see tähendab automaatselt, et kui hirmutajaks ja hirmu sisendavate tegude tegijaks on maksu-maksja poolt palgatud inimene, näiteks sõdur või eriteenistuse töötaja, siis pole ka tegu terrorismiga. Teine osa terrorismi definitsioone viitab ohvrite süütusele ehk siis sellele, et tegu on rahuliku elanikkonnaga ja mitte näiteks sõduritega. Sellisel juhul jäetakse kõrvale hirmu-teod, mis on suunatud sõjameeste või riigi esindajate vastu, kes oleksid selliste vägitegude legitiimne märklaud. (Tallo 2004)

Rahvusvahelise Terrorismivastase Poliitika Instituudi direktor Boaz Ganor pakkus välja ühe lihtsa, kuid terrorismi olemust hästi tabava definitsiooni: terrorism on vägivalda kavatsetud kasutamine tsiviilisikute või -objektide vastu või sellega ähvardamine poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Kuna rõhk on vägivaldal ning tsiviilisikute ja -objektide ründamisel, siis jäävad terrorismi mõistest välja mittevägivaldsed poliitilised aktsioonid, nt streigid, allumatus ja demonstratsioonid, ning sõjaväe ja õiguskaitseorganite vastu suunatud vägivald. Definitsioon rõhutab korrektselt, et terrorismiks ei ole juhuslikult põhjustatud kahju. Kui tsiviilisikud satuvad juhuslikult ohtlikusse piirkonda, kus toimub tulevahetus sõjaväe ja geriljade vahel ning saavad vigastada või surma, siis on tegemist õnnetusega, mitte terrorismiga. Seega ei saa terrorismiks lugeda nõ kaasnevat kahju tsiviilisikute hulgas, kui vägivald oli tegelikult sõjalise sihtmärgi vastu. Seda definitsiooni saab põhimõtteliselt kohaldada ka riigi ja selle nimel tegutsevate mitteriiklike rühmituste käitumisele. (Värk 2011)

Nii nagu on terrorismi püüdnud defineerida erinevad autorid on seda püüdnud teha ka riigid ja rahvusvahelised organisatsioonid. Kuigi riigid ei ole suutnud kokku leppida terrorismi üldises definitsioonis, ei saa öelda, et ei ole toimunud mingeid edusamme. Rahvusvahelised lepingud ei püüagi otseselt terrorismi defineerida, vaid kuulutavad konkreetsed teod (mida tavapäraselt peetakse terroristlikeks) õigusvastasteks ning panevad riikidele kohustused selliste tegude vältimiseks ja nende toimepanijate karistamiseks. Kuigi tavaliselt väidetakse, et tegemist on rahvusvaheliste kuritegudega, siis ametlikult ei kuuluta taolised rahvusvahelised lepingud kõnealuseid tegusid rahvusvahelisteks kuritegudeks, vaid lihtsalt nõuavad, et riigid kriminaliseeriks need teod oma siseriiklikus õiguses. (Värk 2011)

Pärast Hitleri inimsusevastaste kuritegude kogemist tunnistasid maailma riigid inimõiguste normide tunnustamise ja vastuvõtmise vajadust. Selleks loodi Ühinenud Rahvaste Organisatsioon, mille liikmesriigid lubavad Harta eessõnas "…/taaskinnitada usku inimese põhiõigustesse, isiku väärikusse ja väärtusse, meeste ja naiste ning suurte ja väikeste natsioonide võrdsetesse õigustesse/…/" (Sarv 1997). Tähtsaim mittelepinguline rahvusvahelise õiguse dokument, mida enamik maailma õigusteadlasi peab erandlikuks, on 1948. aasta Inimõiguste Ülddeklaratsioon. Ehkki ülddeklaratsioon kuulutati omal ajal välja kõigest kui "ülesanne, mida peavad püüdma täita kõik rahvad ja riigid", käsitatakse seda tänapäeval juba vähemalt rahvusvahelise tavaõiguse allikana. Võetakse arvesse, et

deklaratsioon on saanud valdavalt kohustuslikuks seetõttu, et temale on rohkesti viidatud paljudes väga suure osalejate arvuga paktides ja konventsioonides. (Sarv 1997) Inimõiguste Ülddeklaratsioon toimib nn hüppelauana pea kõikide inimõigusi käsitlevate lepingute jaoks.

13. juunil 2002. aastal võeti EL Nõukogu poolt vastu raamotsus terrorismivastase võitluse kohta, kus defineeriti ühtse terroristliku õiguserikkumise mõiste, mille järgi “terrorism kujutab endast üldiste väärtuste, nagu inimväärikus, vabadus, võrdsus ja solidaarsus ning inimõiguste ja põhivabaduste austamine, millel põhineb Euroopa Liit, üht kõige tõsisemat rikkumist. See on ka kõige tõsisemaks ohuks demokraatia ja õigusriigi põhimõtetele, mis on ühised kõikidele liikmesriikidele ja millel Euroopa Liit põhineb“ (EL Nõukogu 2002), mille kõik Euroopa Liidu liikmesriigid peavad võtma kasutusele oma õigussüsteemis ja määrab kindlaks kriminaalkaristuste minimaalmäära seda liiki kuriteo eest. Eesmärk on takistada terroristidel leida varjupaika mõnes leebema seadusandlusega Euroopa riigis. Lisaks sellele varustab Euroopa Liit Europoli vajalike vahenditega terrorismiriskide ja -ohtude analüüsiks ning infovahetuseks antud valdkonnas. Siiski viibib Europoli operatiivse sekkumisvõime arenguks vajalike õigusvaldkondade muudatuste ratifitseerimine. Rahvusvaheliselt üheselt aktsepteeritava terrorismimääratluse leidmine ei pruugi endaga kaasa tuua aga tulemust, mida sellelt eeldatakse. Kui seni riikides kehtivad erinevad tõlgendused kõrvale jätta ja alustada kokkulepitud ajahetkest terrorismi defineerimist rahvusvaheliselt ühtselt, võib see muuta olukorra veelgi segasemaks. Seega tuleks pigem rakendada laiapõhjalist ning kogu ühiskonda hõlmavat metoodikat. Leida terrorismi tekke põhjuseid ning püüda neid likvideerida.

2.3. Terrorismi määratlemine Eestis

Eesti terrorismivastase võitluse põhialused kiitis Vabariigi Valitsus heaks 17. augustil 2006. Põhialustes deklareeritakse Eesti suhtumist terrorismi, kirjeldatakse terrorismi vastu võitlemise ja terrorismi ennetamise üldmeetmeid ning määratakse pädevate asutuste raam-ülesanded. Eesti terrorismivastase võitluse üldeesmärk on kaitsta Eesti jurisdiktsioonile alluvate isikute turvalisust ja riigi julgeolekut. Selle saavutamiseks on vajalik süstemaatiline ja koordineeritud tegevus terroriaktide ennetamisel, terroristide rahastamise tõkestamisel ja terrorismiga seotud hädaolukordade lahendamiseks valmisoleku tagamisel.

Võitluses terrorismi vastu peab Eesti oluliseks inimõiguste ja põhivabaduste austamist. (Euroopa... 2008) Lähtudes Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alustest, mõistab Eesti hukka terrorismi kõik võimalikud vormid ning peab poliitilist vägivalda ja rahvusvahelist terrorismi oluliseks ohuks rahvusvahelisele julgeolekule ja rahule (Eesti...2006).

Eesti õigusruumis võib leida ühe võimaliku terrorismi definitsiooni karistusseadustiku (KarS) §-ist 237: rahvusvahelise julgeoleku vastase, isikuvastase, elu või tervist ohustava keskkonna-vastase, välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni vastu suunatud või üldohtliku kuriteo toimepanemise, keelatud relva tootmise, levitamise või kasutamise või vara ebaseadusliku hõivamise või olulises ulatuses rikkumise või hävitamise või arvutiandmetesse sekkumise või arvutisüsteemi toimimise takistamise eest, samuti selliste tegude toimepanemisega ähvardamise eest, kui see on toime pandud eesmärgiga sundida riiki või rahvusvahelist organisatsiooni midagi tegema või tegemata jätma või tõsiselt häirida riigi poliitilist, põhiseaduslikku, majanduslikku või ühiskondlikku korraldust või see hävitada või tõsiselt häirida rahvusvahelise organisatsiooni tegevust või see hävitada või tõsiselt hirmutada elanikkonda. Sisuliselt on tegu kehtetu kriminaalkoodeksi §-i 64¹ laiendatud määratlusega. Asjakohased KarSi sätted on ka § 110 (piraatlus), § 111 (õhusõiduki kaaperdamine), § 112 (lennuohutusvastane rünne), § 135 (pantvangi võtmine) ja § 246 (rünne rahvusvaheliselt kaitstud isiku elule ja tervisele).

Lisaks eeltoodule ei saa vähemtähtsa võimaliku terrorismi definitsiooni allikana Eestis, jätta kõrvale 01.09.2009. jõustunud Terrorismi ennetamise Euroopa Nõukogu konventsiooni, mille artikli 1 lõike 1 kohaselt on terrorikuritegu määratletud konventsiooni lisas loetletud kümne ÜRO raames vastu võetud terrorismivastast võitlust käsitleva lepingu kaudu. Terrorikuriteona käsitatakse mis tahes kuritegu lisas nimetatud lepingute tähenduses. Lepingud on järgmised: õhusõiduki ebaseadusliku hõivamise vastu võitlemise konventsioon; tsiviillennunduse ohutuse vastu suunatud ebaseaduslike tegude tõkestamise konventsioon; rahvusvaheliselt kaitstud isikute, kaasa arvatud diplomaatiliste agentide vastu suunatud kuritegude tõkestamise ja karistamise konventsioon; pantvangivõtmise vastane rahvusvaheline konventsioon; tuumamaterjali füüsilise kaitse konventsioon; tsiviillennunduse ohutuse vastu suunatud ebaseaduslike tegude tõkestamise konventsiooni lisaprotokoll ebaseaduslike vägivallaaktide vastu võitlemise kohta rahvusvahelist lennuliiklust teenindavates lennujaamades; meresõitu ohustava ebaseadusliku tegevuse

tõkestamise konventsioon; mandrilava püsivplatvorme ohustava ebaseadusliku tegevuse tõkestamise protokoll; pommiterrorismi vastane konventsioon; terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvaheline konventsioon.

Võttes arvesse asjaolu, et valdkonna eksperdid hindavad terrorismiohtu Eestis madalana, on autor seisukohal, et juriidilised eeldused terrorismiga võitlemiseks on täna Eesti kontekstis piisavad. Samas ei tohi lasta tähelepanu terrorismiohu prognoosist tulenevalt uinutada. Tuleb arvestada, et Eesti on osa Euroopa Liidu julgeolekukeskkonnast, kus riigipiirid on kadunud ning kus terrorism on tõsiseks ohuks. Samuti tuleb nentida, et Eesti elanikud reisivad üha rohkem ning seetõttu võivad nad sattuda terrorismi ohvriteks ka väljaspool Eestit. Paljudes riikides on viimastel aastatel rünnatud just turismiga seotud objekte. Sellest tulenevalt on terrorismivastase tegevuse üldeesmärk rakendada meetmeid terroriaktide ennetamiseks, tõkestamiseks ja avastamiseks ning neid toimepannud isikute välja selgitamiseks ning vastutusele võtmiseks. Selleks tuleb lähitulevikus kaaluda kehtivate siseriiklike regulatsioonide ajakohastamist.

3. JULGEOLEKUEKSPERTIDE ARVAMUSED

3.1. Uurimuse meetodika

Uuringu läbiviimisel kasutas autor struktureeritud intervjuud, mille jaoks koostas eelnevalt küsimustiku (vt. Lisa) ning kus küsimuste ja väidete vorm ning järjekord olid kindlaks määratud. Intervjuu puhul kasutati avatud küsimusi, kus esitatakse küsimus ning jäetakse vastuse kirjutamiseks tühi koht, mis andsid vastajale võimaluse väljendada oma tegelikku arvamust. Kõigile ekspertidele esitati küsimused täpselt samas sõnastuses ja järjekorras. (Hirsjärvi jt 2005) Eesmärgiga anda intervjuueeritavatele aega küsimuste analüüsimiseks ning võimalikult objektiivsete seisukohtade kujundamiseks, viidi intervjuu läbi e-posti teel ning see koosnes temaatiliselt struktureeritud kaheksast küsimusest, milledest esimesed neli käsitlevad terrorismi siseriiklikust aspektist ja ülejäänud globaalsel tasandil. Küsimused on püstitatud selliselt, et toetaksid informatiivsuse ja ajakohasuse poolest töö teoreetilist osa.

Intervjuud viidi läbi kaheksa Eesti julgeolekuekspertidega märtsis 2013. a, kes on teadlikud teema aktuaalsusest ning on meedias korduvalt esitanud oma seisukohti uuritava valdkonna kohta. Ekspertideks olid: kaks praegust Riigikogu liiget, kelledest üks oli endine siseminister ning teine kõrgem politseiametnik; Kaitseväe Peastaabi vanemohvitser; Tartu Ülikooli rahvusvahelise õiguse dotsent; endine Eesti sõjaväeluure ohvitser ning kolm Kaitsepolitseiameti vastava valdkonna spetsialisti. Vastustega palus autor ekspertidel väljendada oma arvamust ning isiklike seisukohti, mitte kontrollida teadmisi, kuid sellest hoolimata jätsid mitmed eksperdid osadele küsimustele vastamata viidates piisavate teadmiste või pädevuse puudumisele. Muuhulgas keeldusid Kaitsepolitseiameti spetsialistid vastamast kahele siseriiklikku teemakäsitlust puudutavale küsimusele, viidates vastuste võimalikule sensitiivsusele.

3.2. Julgeolekuekspertide seas läbiviidud uuringu tulemused

Käesolevas alajaotuses sünteesis autor ekspertide arvamusi, esitatud seisukohad väljendavad mitme eksperdi hinnanguid. Tulemused esitatakse olulisemaid ekspertide seisukohti arvestades. Kuna uurimise meetodikaks oli struktureeritud intervjuu, mis oli

jaotatud siseriikliku ja globaalse teemakäsitluse alusel kahte küsimusteblokki, siis esitatakse ka saadud tulemused antud jaotusest lähtuvalt.

Üldist terrorismiohtu Eestis hindasid eksperdid madalana, pidades peamiseks põhjuseks Eesti väiksust, kus terroristliku akti läbiviimine ei tooks sellist rahvusvahelist resonantsi kui seda tooks analoogiline tegu mõnes suuremas ja rahvusvaheliselt olulisemas riigis. Kuna Eesti ei määra midagi ka konfliktikolletes, siis meie valitsuse ja rahva hirmutamine ei tundu ratsionaalsena. Ühtse seisukohana väljendasid intervjueeritavad pigem üksikjuhtusid – isikuid, kes personaalsetes motiividest kantuna, võivad iga hetk terroristlike akte toime panna ja siin ei aitavat ükski tõrjuv meetod. Seda fakti ilmestava näitena esitati nt Karen Drambjani tegevus Kaitseministeeriumis, mis on ehe näide üksikisiku poolt planeeritud ja täide viidud terroriaktist. Eesmärk oli saata oma sõnum vägivalla kaudu. Ennast ise tappa oleks saanud ka omaette, kuid vaja oli tekitada suurem kõlapind. Kuna ta endale lootust ei saanud, siis ründas ta kaitseministeeriumi veendumuses, et külvates hirmu läbi vägivalla, peab see muutma kolmandate isikute käitumist.

Organiseeritud kujul sõltub oht suurema grupi rahulolematuse kasvus. Ollakse seisukohal, et selle suurust hinnata on väga raske. Usutavasti Eestis elavatele vähemustele jõuga ebasoodsamate tingimuste pealesurumine ja nõrk võitlus Venemaa propagandaga töötavad riigi kahjuks ja tõstavad oluliselt riski. Seega võitlus siseriikliku terrorismi vastu peab olema pigem sotsiaalne ja psühholoogiline, mitte füüsiline. Parim viis preventsiioniks on venekeelse intellektuaali, kellel on autoriteeti, kaasamine kohalikkude debatti ja kogukonna mõistlike huvidega arvestamine, mida on teatud määral ka püütud teha.

Eesti terrorismivastase tegevuse eesmärgid peavad ekspertide arvates olema riskigruppide juurpõhjuste ja motivatsiooni elimineerimine positiivsel viisil – mitte tekitada riskikogukondades vastuseisu. Kindlasti tuleb arvestada tulevikus eesseisvate väljakutsetega, kus Eesti tõuseb rahvusvahelises kontekstis tähtsamale kohale (nt. EL eesistumine). Vastava tegevuse üldeesmärk peab olema ennetav monitoring ja rahvusvahelise koostöövõrgustiku arendamine ning usalduslik koostöö. Eksperdid olid ühel meelel, et arvestades madalat terrorismiohtu Eestis on nimetatud valdkonda suunatud piisavalt ressursse, kuid oldi ka seisukohal, et ohu suurenedes tuleb ka panustada rohkem.

Ekspertide arvamustest nähtub, et lähitulevikus on suurimaks riskiks Eestile, nagu eelpool ka nimetatud, üksiküritajad. Muuhulgas võivad nendeks olla globaalse sotsialiseerumise käigus islami radikaalidega liitunud etnilised eestlased. Kas seda üldse saab nimetada terrorismiks, on mõistete küsimus. Kuid tunnustele vastavus on kindlasti olemas. Need juhud ei ole reeglina ennustatavad ja ärahoitavad. Ainuke, mida teha saab, on reageerida kiirelt kestva ohu kõrvaldamiseks, millele peab järgnema tugev järeltegevus. Kohalike vene kogukondade poolne organiseeritud risk on siiski väike. Esineb hõõrdumist, mille põhjuseks võis olla jõuline koolireform. See tekitab pingeid ja seega riske. Seega, kui riik käitub halvasti oma vähemusgruppidega, kasvab risk vägivaldseks protestiks ja mitte ainult Eestis, sest inimloomus on sarnane. Lisaks eeltoodule toodi ekspertide poolt ühe tõsisid tagajärgi kaasa toova riskina välja ka küberrünnakud kriitilise infrastruktuuri vastu.

Rahvusvahelise ühtse terrorismi määratuse puudumise problemaatika mõistmiseks soovivad eksperdid vaadelda riikide praktikat ja regionaalseid terrorismi definitsioone kust selgub, et riigid soovivad terrorismiga katta või selle alt välja jätta teatud poliitilistel eesmärkidel vägivalda või surve kasutamist. Nagu ütleb tuntud mõttetera, ühe terrorist on teise vabadusvõitleja. Nt araabia konventsioon välistab võõrvõimu vastase vabadusvõitluse käsitlemise terrorismina (ajendiks palestiinlaste võitlus Iisraeli vastu). Samas kui võrrelda erinevaid terrorismi definitsioone, siis need on piisavalt sarnased, kui jätta kõrvale ideoloogilised lisandid. Teatud liiki terrorismi puhul on ju põhimõtteliselt definitsioonid olemas, seda just valdkondades, mis on tehnilised ega oma olulist poliitilist võidu või kaotuse võimalust, nt lennukite kaaperdamine. Kuna mitmete suurriikide tegevuses on läbi aastate olnud soosivat suhtumist ühe või teise terrorirühmituse osas, siis tulenevalt oma suurhuvidest on proovitud ka definitsiooni käsitleda endale mugavana. Seetõttu pole ka lõplikku ja ühest kokkulepet.

Terrori puhul on peamised sihtmärgid need inimesed, kes näevad ja kogevad vägivalda, mitte need, kes rünnaku tagajärjel hukkuvad. Terroristliku akti eesmärk on levitada hirmu inimestes, et ka nemad võivad saada rünnatud igal ajal ja igal pool. Tihti on rünnaku sihtmärkideks sümboolsed objektid, mis seovad inimesi või assotsieeruvad nende turvatundega. Terror on seega relv, meetod, taktika, mis võib olla kasutatav nii mässajate, kurjategijate, organisatsioonide kui ka riikide poolt. Võib väita, et riigi poolt kasutatud terror võib olla legaalne, kui tal on legitiimne eesmärk (riigi kaitseks, suurema kahju ärahoidmiseks jne). Seega terrori kasutamine iseenesest ei muuda selle kasutajat

terroristiks või terroristlikuks organisatsiooniks. Tehniliselt lähenedes võiks järeldada, et terrorism on ka koolivägivald, riigi vanglasüsteem jne, kuna neis kõigis on ilminguid, rohkemal või vähemal määral, kus teise isiku vastu põhjustatud vägivald (kas füüsiline või psühholoogiline) on suunatud mõjutama kolmandate isikute käitumist läbi hirmu. Iseküsimus on see, kas peaks üldse andma terrorismile emotsionaalse mõõtme, nagu seda paljuski praegu tehakse. Emotsionaalne lähenemine mingile probleemile kipub pigem hägustama hinnanguid ja seeläbi võib luua ekslikke, isegi vastupidise efektiga, lahendusi.

Ekspertide hinnangul ei tooks ühtse määratluse olemasolu kaasa lõplikku lahendust ega ka suurt läbimurret terrorismivastases võitluses, kuid kindlasti annaks paremad alused ühistegevusele. Sest selline ühismääratlus oleks kindlasti kompromisside kompromiss, mis tähendab, et ta oleks tuntavalt pehmem kui mõnede riikide tänased määratlused. Kindlasti tõuseks ka terrorismivastase võitluse legitiimsus, sest terrorismi ei sisustataks stiilis ilu on vaataja silmis. Kui ei ole üldiselt kokku lepitud, mis on terrorism, siis on põhimõtteliselt igal riigil võimalik juhtumipõhiselt väita, et keegi on terrorist või miski on terroristlik. Väheneks ka võimalus väita, et kellegi tegevus on ideoloogiliselt motiveeritud. Muidugi on oht, et kui midagi üheselt ära defineerida, siis saavad terroristid oma tegevust nii kujundada, et see jääb väljapoole definitsiooni. Vaadeldes terrorismi ajalugu, võib minna tagasi umbes kaks aastatuhat. Valdava osa intervjueeritavate läbiv seisukoht oli, et nagu ei kao sõda või kuritegevus, ei kao ka terrorism.

Ekspertid olid seisukohal, et lähitulevikus avaldub terrorism klassikaliste sihtmärkide kaudu ilmselt jätkuvalt edasi, kuid vastava ühiskonna kriitilise infrastruktuuri ründamine annab kindlasti suurema mõju. Nt Eesti puhul juba mainitud infotehnoloogia, sealhulgas küberrünnakud. Tõendid vihjavad, et terroristid võivad planeerida sihtmärkide rünnakuid sooviga manipuleerida rahaturgusid ja lõigata nii kasu finantsindeksite kõikumisest. Kui pidada silmas islamiste, kellede puhul on motivaatoriks religioosne ideoloogia, mis ei põlga kasutada terroriakte oma eesmärkide saavutamiseks, tuleb selgelt eristada, et äärmusislamistlik ideoloogia ei võrdu terrorismiga – üks on strateegia ja teine kõigest taktika, mida kasutatakse ideoloogiliste eesmärkide saavutamiseks. Tuntud tõde on ka see, et võidu määrab vastase strateegia kukutamine, mitte taktikalised võidud. Seega on võitlus nn rahvusvahelise terrorismiga ehk rahvusvahelise taktikaga juba ette läbikukkunud, sest see on suunatud valedetele sihtmärkidele. Võidelda on vaja ideoloogia vastu ja paljuski selline võitlus ei toimu füüsilises sfääris. Tänapäeval ei päästaks isegi kõigi aktiivsete

äärmusislamistide ja nende toetajate tapmine (mis oleks niikuinii lubamatu) – vaja on nende toetajatele paremat alternatiivi pakkuda. Seega saame antud näite põhjal rääkida mitte rahvusvahelisest terrorismist vaid äärmusislamist. Mille puhul ei oma tegelikult tähtsust füüsilised sihtmärgid, mida nad võivad järgmiseks rünnata, vaid strateegiline lähenemine juurpõhjuste leevendamisele. See peab olema strateegilise võitluse fookus.

Uuringus osalenud eksperdid globaalse terroristliku internatsionaali tekkesse ei usu, kuna erinevate organisatsioonide eesmärk maailma erinevates paikades on niivõrd erinev, et mõningatel juhtudel nad vastanduvad pigem teineteisele kui riikidele. Rahvusvaheline terrorism võib avalduda pigem kui konspireeritud käepikendus mõningate nn. liiderriikideks pürgivate riikide tegevusele. Ehk teisisõnu kasutatakse ära varjatud hirmutegevust teiste riikide mõjutamisel erinevates küsimustes, nii territoriaalsetes, ressursilistes kui migratsiooniküsimustes.

Intervjueeritud eksperdid olid ühel arvamusel, et terrorismivastases võitluses rahvusvahelisel tasandil edu saavutamiseks peaks kaalukaim osakaal olema proaktiivsel tegevusel, kuna igasugune agressiivne tegevus toob kaasa harilikult terrorismi uue laine ja ka õigustuse vastutegevuseks. Selline lähenemine on küll idealistlik, kuid olukorra pingestamine, viib jätkuvalle olukorra teravdumisele. Ühe ettepanekuna toodi esile tõhusam kontroll terrorismi finantseerimise üle – riikide poolne finantseerimine on üks asi, kuid teine oluline aspekt on eraviisiline finantseerimine, mis tuleneb üksikisikutelt või organisatsioonidelt. Näiteks osad terroristlikud rühmitused avaldavad internetis oma pangaandmeid ja paluvad annetusi, millede tegemist on raske jälgida, kuid ülekanded on väikesed ja maksmiseks kasutatakse muid kanaleid, kui pangad. Teisalt ei saa jätta tähelepanuta, et äärmuslikud vaated levivad ka läänemaailmas, kus noored kohalikud radikaalid on lummatud teatud ideoloogiast. Samuti on kergesti mõjutatavad mitmenda põlvkonna immigrandid, kes otsivad oma juuri ja on taas võlutud kodumaalt tulenevatest äärmuslikest ideoloogiast. Ennetustöö ja sisulise integratsiooni tõhustamine koos kohalike traditsiooniliste väärtuste rõhutamisega on oluline tegevus.

Mitmete valdkonna ekspertide arvates toidavad terrorismi teket ja on nn juurpõhjusteks terroristlikke meetodeid kasutava liikumise tekkimiseks:

- halb valitsemine, mis ei ole suunatud elanikkonna või grupi hüvanguks;
- isolatsioon üldistest hüvedest;

- vaesus;
- valitsejate ignorantsus;
- vihkamine (etniline, religioosne vms);
- lootusetus tuleviku suhtes;
- jõustruktuuride suutmatus korda tagada;
- globaliseerumine.

Need tegurid on taimelava protesti tekkimiseks, mis võib võtta kasutusele äärmuslikud meetmed. Tulenevalt eeltoodust tuleks nii riigiti, regiooniti kui ka globaalselt suunata võitluse tähelepanu eelmainitud põhjuste likvideerimisele. Vaid jõuga juba tekkinud koldeid rünnates tehakse olukorda ainult hullemaks. Seega ongi ainuke võimalus reaalselt midagi muuta proaktiivne tegevus ja hoopis teised meetodid kui füüsiline.

Reageerimisest on võimalik rääkida taktikalises mõttes, olukorras kus terroriakt on toimumas või toimunud. Siiski, ka toimumata terroriakti vastu tegutsedes, ehk seda ära hoides on tegu küll taktikalises mõttes ennetustegevusega, kuid strateegilises pildis reageeriva tegevusega, kuna strateegilises pildis ollakse läbi kukkunud põhjuste leevendamisel, mis lasid ohul üldse tekkida. Oluline on teha vahet strateegilise ja taktikalise tasandi erisustel, kus rohkem kui sageli on sarnaste eesmärkidega lähenemiste olemused ja tulemused vastupidise kaaluga.

KOKKUVÕTE

Lõputöös püstitas autor eesmärgi analüüsida terrorismi olemust ja tulevikutrende ning võimalikke siseriiklike ja rahvusvahelisi ohtusid. Autor on seisukohal, et terrorismi trendide prognoosimiseks, et seeläbi tõhustada sisejulgeolekut, tuleb regulaarselt uurida terrorismi olemust ning analüüsida nimetatud nähtuse ja terroristlike organisatsioonide lähiajalugu. Lähitulevikus seisab riik silmitsi üha uuenevate väljakutsetega terrorismivastases võitluses, selle tõhustamiseks andis käesolev töö ajakohast teavet terrorismi arengute kohta.

Teema teoreetilises käsitluses tugineti valdavalt erialaste kirjandusallikate analüüsile. Lõputöö esimeses kolmandikus anti ülevaade terrorismi ajaloolisest taustast alates sajanditetagusest perioodist, mil täheldati selle nähtuse esimesi ilminguid. Lisaks konstateeriti, et viimastel aastakümnetel on levinuimaks terrorismiliigiks tõusnud religioosne terrorism ja seda eelkõige islamiusuliste terroristide tegevuse tõttu. Muuhulgas uuriti ka terrorismi eesmärgi ning kokkuvõtlikult võib järeldada, et terrorismi üldiseks eesmärgiks on tekitada hirmu ja paanikat, panna toime vägivalda ja külvata segadust saavutamaks mingid poliitilised eesmärgid. Nagu eelnevalt mainiti on globaalselt enim tähelepanu pälvinud islamiusuliste äärmuslaste tegevus, kellede eesmärgiks on aga Lääne tsivilisatsiooni mõju kaotamine islamimaailmas ning kogu islamimaailma ühendamine ühtseks kalifaadiks. Töös jõuti ka järeldusele, et olgu terroristide taust ja eesmärgid kuidahes erinevad ühendab neid igal juhul fanatism.

Lõputöös anti ülevaade lähiajalugu oluliselt mõjutanud terroristlike organisatsioonide olemusest, strateegiatest ja taktikatest. Pikemalt analüüsiti ühe tuntuima religiooselt fundamentalistliku rühmituse (ühtlasi tuntuim rahvusvaheline terroristlik organisatsioon üldse) al-Qaeda eesmärgi ja tegevust. Põhjuseks asjaolu, et al-Qaeda on terroriorganisatsioonide seas vägagi silmatorkav erijuhtum. Ta on suutnud üle elada paljudest riikidest koosneva koalitsiooni rünnakud ja muutuda globaalseks islamiliikumiseks. Enamgi veel – rühmitus võib olla muutunud täiemõduliseks vastupanuliikumiseks, millel on selged territoriaalsed ja poliitilised nõudmised.

Töö esimese peatüki võtab kokku terrorismi trende käsitlev analüüs. Pärast Teist maailmasõda üha kiiremini globaliseeruvamas maailmas, kus üksikisikul on nii palju erinevaid võimalusi esitada julgeolekuväljakutseid tervele ühiskonnale, on terroristid muutunud innovaativsemaks ning ohu olemus areneb samuti jätkuvalt. Kõik see muudab õiguskaitstjate töö palju keerulisemaks ja kujutab juba lähitulevikus väljakutset millega kogu maailm terrorismivastases võitluses silmitsi seisab.

Lõputöö teoreetilise osa teine peatükk keskendus rahvusvahelise ühtse terrorismi definitsiooni puudumise ja siseriikliku terrorismimääratluse analüüsimisele. Legaliteedi põhimõtte järgi peab iga seadus, mis keelustab mingi terrorismina käsitletava käitumise, oleks täpne ja üheselt mõistetav, defineerides selgelt karistatava teo. Antud peatüki esimeses alajaotuses vaadeldi defineerimise püüdlusi alates XX sajandi esimesest poolest. Ühtse määratluse puudumise põhjuseks võib kokkuvõtvalt öelda, et kuna mitmed suurriigid soovivad terrorismiga katta või selle alt välja jätta teatud poliitilistel eesmärkidel vägivalla või surve kasutamist on nad proovinud terrorismi definitsiooni käsitleda endale mugavana, seetõttu pole ka lõplikku ja ühtselt aktsepteeritavat kokkulepet saavutatud.

Järgnevalt esitati töös valdkonna spetsialistide, teadlaste ning samuti ka riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide terrorismi määratlusi, mis on pälvinud enim rahvusvahelist tähelepanu. Töös esitatud definitsioonid olid väga erinevad, esines kogu nimetatud valdkonda haaravad, kuid ka väga kitsalt piiritletud definitsioone, milledes kirjeldatakse terrorismina konkreetseid akte. Analüüsides erinevaid võimalike definitsioone võib järeldada, et tänapäevane terrorismi definitsioon peab olema paindlik. Kõige tabavamalt ja lihtsamalt on ilmselt terrorismi määratlenud Ameerika Ühendriikide ajaloolane Walter Laquer, kes kirjeldab seda tegevusena, mille eesmärgiks on inimeste hirmutamise. Tööst järeldub, et rahvusvahelised lepingud ei püüagi otseselt terrorismi defineerida, vaid kuulutavad konkreetseid teod (mida tavapärast peetakse terroristlikeks) õigusvastasteks ning panevad riikidele kohustused selliste tegude vältimiseks ja nende toimepanijate karistamiseks.

Kolmandas peatükis antakse ülevaade Eesti terrorismi- ja sisejulgeoleku valdkonna spetsialistide seas läbiviidud intervjuu tulemustest. Kuna intervjuueeritavad olid oma valdkonna eksperdid on uuringu tulemused usaldusväärsed ning esitavad objektiivsed vastused töös püstitatud uurimisülesannetele. Kõik intervjuueeritavad leidsid, et

terrorismioht Eestis on üldiselt madal, mis aga ei tähenda, et antud teema ei oleks aktuaalne. Nõustuti, et võitlus siseriikliku terrorismi vastu peab olema pigem sotsiaalne, mitte füüsiline. Ühe võimalusena selleks pakuti autoriteetse venekeelse intellektuaali, kaasamist kohalikku debatti. Ekspertid on seisukohal, et hetkel on terrorismivastasesse tegevusse suunatud piisaval määral ressursse, kuid arvestada tuleb eesseisvate väljakutsetega nagu nt Eesti eesistumine Euroopa Liidus, mil Eesti tõuseb rahvusvahelises kontekstis tähtsamale kohale ning seetõttu võib suurenda ka oht. Võimaliku terrorismiohuna Eestile ei näinud intervjueritavad siseriiklike- või rahvusvahelisi jõude, vaid pigem nn üksiküritajaid, kes isiklikest motiividest kantuna püüavad läbi terroristlike aktide oma eesmärged saavutada.

Rahvusvaheliselt aktsepteeritava terrorismi definitsiooni puudumine on ekspertide hinnangul ilmne, kuna suurriigid soovivad terrorismiga katta või selle alt välja jätta teatud poliitilistel eesmärkidel vägivalda või surve kasutamist ning seetõttu on ka ühtse määratluse osas kokkuleppele jõudmine äärmiselt komplitseeritud. Samas kui jätta kõrvale ideoloogilised lisandid, siis on terrorismi definitsioonid küllaltki sarnased. Ühtse määratluse olemasolu ei tooks ekspertide hinnangul lahendust ega saavutaks ka suurt läbimurret terrorismivastases võitluses, kuid kindlasti tõuseks terrorismivastase võitluse legitiimsus ning annaks paremad alused ühistegevusele.

Uurimistulemuste põhjal esitab autor järgmised ettepanekud terrorismivastase võitluse tõhustamiseks:

- rahvusvähemuste kaasamine kohalikku debatti ning vähemuste mõistlike huvidega arvestamine;
- riskigruppide juurpõhjuste elimineerimine;
- rahvusvahelise koostöövõrgustiku jätkuv arendamine;
- valdkonda reguleerivate normatiivaktide ajakohastamine;
- kontrolli tõhustamine terrorismi finantseerimise üle.

SUMMARY

The title of this thesis is " Terrorism: Nature, Definition and Trends".

This topic emanates from significant developments, especially during the last decades when terrorism, as a method to achieve diverse goals by different political and religious entities, has become a well known global issue. Thus, fight against terrorism has gradually evolved into one of the most important tasks for the governments and their security and intelligence organizations.

Thesis consists 43 pages and the author has divided it in to three separate chapters with an additional annex. The thesis is based on the information from 38 sources. The goal of the thesis is to analyze terrorism and its possible future trends with an emphasis on state domestic threats. On March 2013, the author conducted interviews with eight experts.

Three main research topics the author attempts to address:

- research and analyze topic related publications and legal acts;
- give an overview of the sources and threats of terrorism in Estonia and their impact to the state domestic and international security environment;
- conduct interviews with subject matter experts on domestic security and terrorism to analyze their answers.

The author concludes the thesis with his proposals regarding the fight against terrorism: considering the views and interests of state domestic minority groups and incorporating them into a dialogue related to the counter-terrorism issues; eliminating the root causes of terrorism; continuously enhancing international cooperation on counterterrorism; thorough review of respective legal acts to identify shortcomings and to make necessary amendments; improving the control over terrorism financing.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Comb, C; Slann, M. 2007. "Encyclopedia of terrorism, Revised Edition. Facts On File, Inc. New York
- Counterterrorism 2013 Calendar, National Counterterrorism Center –
http://www.nctc.gov/site/pdfs/ct_calendar_2013.pdf välja otsitud 22.03.2013
- Eesti terrorismivastase võitluse põhialused 2006. Kinnitatud VV poolt 17.08.2006 –
<http://valitsus.ee/et/valitsus/arengukavad/turvaline-eesti/Eesti-terrorismivastase-voitluse-pohialused> loetud 15.02.2013
- EL Nõukogu raamotsus terrorismivastase võitluse kohta 13.06.2002 – Euroopa Liidu Teataja L 164, 2002/475/JSK
- Encyclopædia Britannica – <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/734613/al-Qaeda> välja otsitud 04.02.2013
- Encyclopædia Britannica – <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/193771/ETA> välja otsitud 04.02.2013
- Gregory, K. 2010. Provisional Irish Republican Army (IRA) (aka, PIRA, "the provos", Óglaigh na hÉireann) – <http://www.cfr.org/terroristorganizations/provisional-irish-republican-army-ira-aka-pira-provos-glaigh-na-hireann-uk-separatists/p9240> välja otsitud 09.02.2013
- Helme, M.2010. Terroristid - kes nad on ja mida nad tahavad? - Maailma Vaade, 2010, 12
- Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2005. Uuri ja kirjuta [Tutki ja kirjoita]. Tõlge eesti keelde: I. Kraav, T. Kuurme, U. Kala, M.-L. Laherand, V. Maansoo ja J. Orn. Tallinn, Kirjastus Medicina. (Originaal on publitseeritud Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 2004)
- Holms, J.P; Burke, T. 2002. Terrorism Tänapäeva suurim oht vabadusele. Tallinn: Ersen InSight Crime – <http://www.insightcrime.org/groups-colombia/farc> välja otsitud 08.12.2012
- Järvik, M 2005. Terrorism – kas see on moraalselt õigustatud? – Akadeemia, 2005, 10
Karistusseadustik. 06.06.2001. – RTI 2001,61,364, RTI 2008,13,87.
- Laqueur, W. 1987. The Age of Terrorism. Boston: Little Brown
- Laqueur, W. 2003. No End to War: Terrorism in the 21st century. New York & London: Continuum.

- Levitt, G. 1986: Is "Terrorism" Worth Defining? Ohio Northern University Law Review.
- Lindley-French, J. 2005. Suur maailm, suur tulevik, suur NATO. Brüssel: NATO Teataja
- Luik, J.2006. Terrorismi eesmärgid. – Diplomaatia, 2006, 37
- Mideastweb - <http://www.mideastweb.org/osamabinladen2.htm> välja otsitud 19.02.2013
- Männik, E. 2007. Terrorismi minevik, olevik ja tulevikuväljavaated. Tartu Ülikooli Kirjastus
- National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism – http://www.start.umd.edu/start/data_collections/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=101 välja otsitud 09.12.2012
- NCC, National Counterterrorism Center: Annex of Statistical Information , 2012 – <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195555.htm> välja otsitud 09.12.2012
- Nunberg, G. 2001. Head Games/ It All Started with Robespierre / "Terrorism": The history of a very frightening word. – <http://www.sfgate.com/opinion/article/HEAD-GAMES-It-All-Started-with-Robespierre-2865759.php> välja otsitud 08.02.2013
- Nutt, M.2009. Terrorismi lätted. – Diplomaatia, 2009, 65/66
- Nutt, M.2004. Julgeolek versus vabadus? – Sirp, 2004, 14
- Osama bin Laden kurtis enne surma terrorivõrgustiku mandumise üle, Postimees 01.05.2012 – <http://www.postimees.ee/826260/osama-bin-laden-kurtis-enne-surma-terrorivorgustiku-mandumise-ule/> loetud 09.03.2013
- Peterkop, T.2005. Kuidas defineerida terrorismi? – Eesti Päevaleht, 06.12.2005
- Sarv, E.1997. Õiguse vastu ei saa ükski. Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda
- Tallo, I.2004. Kainelt kübeterrorismist. – Diplomaatia, 2004, 9
- Tammsaar,R.2003. Terrorism muutub maailmas. – Riigikogu Toimetised, 2003, 8
- Terrorismi ennetamise Euroopa Nõukogu konventsiooni ratifitseerimise seaduse eelnõu seletuskiri – http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&page=pub_file&file_id=775660e6-e318-23ce-5084-73e43540c450& välja otsitud 15.02.2013
- Terrorismi liigid, Kaitsepolitsei ameti internetilehekülj. – <http://www.kapo.ee/est/toovaldkonnad/terrorism/terrorismi-liigid> loetud 05.01.2013
- Tristram, P. Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) – <http://middleeast.about.com/od/p/g/pflp-glossary.htm> välja otsitud 15.01.2013
- Täna on ohutum kui kümme aastat tagasi, Euroopa Liidu Nõukogu internetilehekülj – <http://www.consilium.europa.eu/homepage/highlights/we-are-safer-today-than-10-years-ago?lang=et> välja otsitud 15.02.2013

Volker, K. 2011. Kümme aastat hirmu. – Diplomaatia, 2011, 97

Värk, R. 2011. Riikide enesekaitse ja kollektiivse julgeolekusüsteemi võimalikkusest terroristlike mitteriiklike rühmituste kontekstis. Tartu Ülikooli Kirjastus

Windrem, R. 2005. Al-Qaida timeline: Plots and attacks –

<http://www.nbcnews.com/id/4677978/> välja otsitud 05.01.2013

LISA

Julgeolekuekspertide seas läbi viidud struktureeritud intervjuu küsimustik:

- Kui suur on terrorismioht Eestis ja millised on Teile teada olevad meetodid mida riik on rakendanud terrorismivastases võitluses viimasel viiel aastal?
- Milliseid rahvusvahelisi ja/või siseriiklike jõude näete Teile terrorismi allikatena Eestis?
- Milline peaks Teile arvates olema Eestis terrorismivastase tegevuse üldeesmärk ja kas seda eesmärki on võimalik täita sellesse valdkonda suunatud ressursidega?
- Millised terrorismi liigid mõjutavad lähitulevikus Teile arvates otseselt ja/või kaudselt Eestit enim ning millised on mõjutuste tagajärjed?

- Miks, Teile arvates, ei ole täna ühtset, rahvusvaheliselt aktsepteeritavat terrorismi definitsiooni? Kuidas defineeriksite terrorismi Teile?
- Millised oleksid muutused terrorismivastases võitluses, kui kehtiks rahvusvaheliselt ühtne terrorismimääratlus? Kas ühtse definitsiooni korral võiks mingil hetkel rääkida võidust terrorismivastases sõjas?
- Millisel kujul avaldub rahvusvaheline terrorism Teile arvates lähitulevikus, millised võiksid olla sihtmärgid? Millised on võimalused globaalse terroristliku internatsionaali tekkeks?
- Mida on Teile arvates täna rahvusvahelisel tasandil võimalik ära teha terrorismivastase võitluse tõhustamiseks, milline osakaal peaks olema reageerimisel ja milline proaktiivsel tegevusel?